

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра теорії і методики фізичного виховання і спорту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Другого магістерського рівня

Закордонний досвід управління суб'єктами масового спорту

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»
Освітня програма «Фізична культура і спорт»
Шифр _____

Виконав студент ФКСм-20-1 група _____
Підпис

Д. В. Пасічник
Ініціали, прізвище

Керівник д.п.н., доцент
Науковий ступінь, звання _____
Підпис

Ю. В. Дугчак
Ініціали, прізвище

Нормоконтролер _____
Підпис

Я. І. Гнатчук
Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри теорії і методики
фізичного виховання і спорту _____
Підпис

О.О. Солтик
Ініціали, прізвище

Дата 17.12.2021 р.

Хмельницький 2021

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

УСПІШНІСТЬ СТУДЕНТА

АНОТАЦІЯ

Пасічник Д. В. Закордонний досвід управління суб'єктами масового спорту. – Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» за освітньо-професійною програмою «Фізична культура і спорт». Хмельницький національний університет. – Хмельницький, 2021.

Кваліфікаційна робота складається з двох розділів, в яких розглянута проблема управління суб'єктами масового спорту. Об'єктом дослідження є управління масовим спорт (спортом для всіх), а предметом дослідження – організаційно-управлінська взаємовідносини у масовому спорт (спорті для всіх).

Представлено авторське тлумачення поняття «масовий спорт – діяльність суб'єктів фізичної культури і спорту з організації та проведення змагальних заходів з доступним фізичним навантаженням з метою зміцнення здоров'я людей у вільний час та пропаганди здорового способу життя».

Охарактеризовано масовий спорт як соціальне явище через культурний та фізичний капітали у трьох станах: інкорпорований, об'єктивований, інституціоналізований.

Уточнено сутність понять «управління» «публічне управління»; типову організаційно-штатну структуру (інформаційно-організаційний відділ, методично-консультативний відділ, відділ фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи, методично-консультативний відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення, кадрова і фінансові відділи (служби)) центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх».

Встановлено, що показниками процесів розвитку масового спорту є: підвищення ролі держави в підтримці масового спорту, а також всіх форм організації діяльності в цій сфері, використання масового спорту в профілактичних і лікувальних заходах, профілактиці негативних соціальних явищ, використання спорту в етичному, естетичному та інтелектуальному розвитку молоді. У більшості країн реалізуються єдині підходи до ресурсного забезпечення масового спорту, засновані на його пріоритетності і визнанні

високої соціальної значущості. Відзначено, що масовий спорт і його законодавча база стають все більш залежними від економіки країни.

Ключові слова: масовий спорт (спорт для всіх), управління, суб'єкти масового спорту.

ABSTRACT

Pasichnyk D.V. Foreign experience in managing the subjects of mass sports. - Qualification work of the master in the specialty 017 "Physical Culture and Sports" in the educational and professional program "Physical Culture and Sports". Khmelnytsky National University. - Khmelnytsky, 2021.

Qualification work consists of two sections, which address the issue of management of mass sports. The object of research is the management of mass sports (sports for all), and the subject of research - organizational and managerial relationships in mass sports (sports for all).

The author's interpretation of the concept "mass sports - the activities of physical culture and sports in the organization and conduct of competitive activities with affordable physical activity in order to promote human health in leisure time and promote a healthy lifestyle."

Mass sport is characterized as a social phenomenon through cultural and physical capital in three states: incorporated, objectified, institutionalized.

The essence of the concepts of "management" is clarified; typical organizational and staffing structure (information and organizational department, methodological and advisory department, department of physical culture and sports and mass work, methodological and advisory department, logistics department, personnel and financial departments (services)) of the physical health center population "Sports for All".

It is established that the indicators of mass sports development are: increasing the role of the state in supporting mass sports, as well as all forms of organization of activities in this area, use of mass sports in preventive and curative measures, prevention of negative social phenomena, use of sports in ethical, aesthetic and

intellectual youth development. In most countries, unified approaches to the provision of mass sports are implemented, based on its priority and recognition of high social significance. It is noted that mass sports and its legal framework are becoming increasingly dependent on the country's economy.

Key words: mass sport (sport for all), management, mass sport subjects.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ МАСОВОГО СПОРТУ	12
1.1. Категорійно-понятійні апарат управління у масовому спорті	12
1.2. Масовий спорт як соціальне явище	26
1.3. Особливості діяльності центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх».....	31
Висновки до першого розділу.....	41
РОЗДІЛ II. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЗАКАЛАДАМИ МАСОВОГО СПОРТУ	43
2.1. Європейський досвід управління закладами масового спорту.....	43
2.1.1. Досвід Великої Британії.....	43
2.1.2. Досвід Фінляндії.	49
2.1.3. Досвід Франції.....	53
2.2. Канадський досвід управління масовим спортом	59
2.3. Досвід Японії щодо управління закладами масового спорту.....	64
Висновки до другого розділу.....	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку української держави важливими аспектами є реформування та модернізація соціально-економічних та духовно-культурних сфер суспільства. Одним найважливіших критеріїв ефективності діяльності сучасного суспільства є здоров'я населення, тобто показником розвитку держави.

Трансформаційні процеси в нашій державі, крім позитивних зрушень, призвели до негативними явищами в життєдіяльності людей – зниженням тривалості та якості життя, зростанням кількості неінфекційних хронічних захворювань, втратою орієнтирів на здоровий спосіб життя, байдужість до власного здоров'я та фізичної культури, скороченням рухової активності. За останнім показником Україна суттєво поступається: Великобританії, Фінляндії, Франції та деяким іншим країнам, тільки 13% населення України долучені до занять фізкультурно-спортивної спрямованості. Світовий досвід показує, що оптимальна рухова активність упродовж усього життя кожної людини – найефективніший засіб профілактики захворювань та зміцнення здоров'я.

За умови оптимального поєднання дій всіх зацікавлених суб'єктів управління (державних, громадських та органів місцевого самоврядування) сфери фізичної культури і спорту стане реальним забезпечення людиною оптимальною руховою активністю протягом усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, впровадження традицій здорового способу життя, сприяння її соціальному, біологічному та психічному благополуччю.

Питання, пов'язані з розвитком масового спорту та ефективним управлінням ним, знайшли своє відображення у таких нормативних документах, як: Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1993), Указ Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016),

Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» (2018) і «Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року» (2020).

Дослідники (В. Г. Ареф'єв [1], М. В. Володько [11], М. В. Дутчак [22], Т. Ю. Круцевич [56], Б. М. Шиян [61] та ін.) присвятили свої напрацювання теоретичним основам формуванню та розвитку масового спорту (спорту для всіх) з метою оздоровлення людей і розвитку їхніх фізичних здатностей.

В сучасному українському суспільстві через певні об'єктивні та суб'єктивні чинники недооцінюється значення рухової активності у веденні здорового способу життя та зміцнення здоров'я населення, профілактиці шкідливих звичок та розв'язанні інших важливих соціально-економічних проблем.

Заняття масовим спортом (спортом для всіх) у більшості зарубіжних країн є складовою частиною способу життя та її якості.

Значущість проблеми залучення різних верст населення до масового спорту (спорту для всіх) з метою зміцнення здоров'я зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи «**Зарубіжний досвід управління суб'єктами масового спорту**».

Тема кваліфікаційної роботи затверджено ректором Хмельницького національного університету (наказ № 157 від 31 серпня 2021 року).

Мета дослідження полягає у вивченні зарубіжного досвіду управління суб'єктами масового спорту та можлива їх імплементація в Україні. .

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми заняття різних верств населення масовим спортом (спортом для всіх).
2. Провести аналіз масового спорту як суспільного явища.
3. Встановити закономірності функціонування і розвитку масового спорту (спорту для всіх) у різних країнах світу шляхом зіставлення подібностей і розбіжностей.

Об'єкт дослідження – управління масовим спорт (спортом для всіх).

Предмет дослідження – організаційно-управлінська взаємовідносини у масовому спорт (спорті для всіх).

Методи дослідження. Для виконання поставленої мети та розв'язання завдань дослідження використовувалися такі методи: аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів Міністерства молоді та спорту України, вивчення директивних і нормативних документів у сфері фізичної культури та спорту; структурно-системний аналіз, індукція та дедукція – для теоретичного обґрунтування організаційно-штатної структури центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»; аналогія та синтез – для визначення критеріїв, показників і характеристики рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх магістрів середньої освіти з фізичної культури; систематизація та узагальнення – для виявлення та виявлення тенденцій розвитку масового спорту (спорту для всіх) в країнах Європи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– введено в науковий обіг в авторському тлумаченні поняття «масовий спорт», а саме: масовий спорт це діяльність суб'єктів фізичної культури і спорту з організації та проведення змагальних заходів з доступним фізичним навантаженням з метою зміцнення здоров'я людей у вільний час та пропаганди здорового способу життя»;

– характеризувано масовий спорт як соціальне явище через культурний та фізичний капітали у трьох станах: інкорпорований, об'єктивований, інституціоналізований;

– *уточнено* сутність понять «управління» «публічне управління»; типову організаційно-штатну структуру (інформаційно-організаційний відділ, методично-консультативний відділ, відділ фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи, методично-консультативний відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення, кадрова і фінансові відділи (служби)) центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»;

- *удосконалено* критерії розвитку масового спорту (спорту для всіх);
- *подальшого розвитку* набули наукові положення про управлінні суб'єктами масового спорту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження висвітлено та обговорено на регіональній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичної культури і спорту» (Хмельницький, 2021).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Наукова робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилань (89 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 80 сторінок, серед них 72 сторінки основного тексту. Кваліфікаційна робота містить 3 таблиці та 7 рисунків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ МАСОВОГО СПОРТУ

1.1. Категорійно-понятійні апарат управління у масовому спорті.

Сфера фізичної культури та спорт є важливим чинником гуманітарної політики держави, розвиток якої, з одного боку, впливає на ряд життєво важливих показників, серед яких здоров'я населення, тривалість життя, його якісний рівень, соціальна адаптація, забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, і з іншого, – сприяє вирішенню таких завдань, як підвищення конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, покращення спортивних рейтингів, формування іміджу та авторитету держави у міжнародних відносинах, формування гордості за власну державу.

Не викликає сумніву, той факт, що фізична культура і спорт як соціальний інститут, нарівні з інститутами освіти, сім'ї, держави грає помітну роль у соціалізації особистості, надаючи інструменти соціалізації, соціальної мобільності, формує життєві стратегії людей.

На важливості розвитку сфери фізичної культури та спорту для держави вказано у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. В ній зокрема зазначається, що пріоритетами державної політики є: створення умов для максимальної реалізації здібностей талановитих спортсменів, забезпечення рівних прав і можливостей до занять фізичною культурою і спортом усіх категорій населення України, стимулювання створення спортивної інфраструктури, сприяння участі українських спортсменів у міжнародних змаганнях, підвищення авторитету держави у світовому спортивному русі, удосконалення державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також сприяння популяризації та поширенню здорового способу життя, організації змістовного дозвілля [47].

У системі здорового способу життя рухова активність (фізична культура) є генеруючим та стимулюючим чинником, який має важливе значення для вдосконалення фізичного розвитку і підготовленості особи, профілактики надмірної маси тіла та ожиріння, а також сприяє зменшенню ризику виникнення серцево-судинних захворювань, діабету, остеопорозу, окремих онкологічних захворювань та депресії. Оздоровча рухова активність сприяє також розвитку економіки і суспільства загалом.

З метою виконання завдань дослідження необхідно здійснити з'ясування та уточнення змісту базових понять для подальшого осмислення сутності досліджуваного об'єкта.

В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику», автором якого є С. У. Гончаренко, виділені наступні шляхи визначення змісту поняття:

«– устанавлення смислу незнайомого терміну (слова) за допомогою термінів (слів) знайомих і вже осмислених (номінальне визначення), або шляхом включення в контекст знайомих слів (концептуальне визначення), або явного формування рівності, в ліву частину якої входить термін, а в праву – визначений вираз, що містить лише знайомі терміни;

– уточнення предмету розгляду, однозначна його характеристика (реальне визначення);

– введення у розгляд нового предмету (поняття) шляхом вказівки на те, який предмет вибудувати (отримати) з предметів даних і уже відомих» [14, с. 120].

Аналіз нормативно-правової бази сфери фізичної культури і спорту та літературних джерел дозволяє виокремити провідні дефініції «фізична культура», «масовий спорт», «здоровий спосіб життя», «рухова (фізична) активність», «управління», «публічне управління» (рис. 1.1.).

Аналіз наукової та спеціальної літератури засвідчив відсутність єдиного розуміння поняття «фізична культура».

Так, науковець М. В. Володько зазначає, що фізична культура - це частина загальної культури, яка здатна при правильному науковому обґрунтованому підході об'єднати суспільство, зміцнити на основі загальнодоступних норм його моральне і фізичне здоров'я, цілеспрямовано, природнім шляхом підвищити життєздатність систем і функцій організму людини [11, с.35].



Рисунок 1.1 – Провідні дефініції дослідження

На думку Б. М. Шияна «фізична культура - це втілення в людині результатів використання матеріальних і духовних цінностей, що стосуються фізичної культури ц широкому розумінні, тобто засвоєні людиною фізкультурні знання, уміння, навички, досягнуті на підставі використання засобів фізичного виховання показників розвитку» [61, с. 28].

Зарубіжні науковці зосереджують свою увагу на філософському та світоглядному уявленні про фізичну культуру, як фундаментальному прояві людської культури. На імпонує думка М. М. Візітея, який стверджує, що те, що ми називаємо фізичною культурою, є фактично визначена суттєва єдність і моральної, і естетичної, і інтелектуальної і дієво-практичної (власне фізичної)

культури [10, с. 23].

Під фізичною культурою, М. Vizuite розуміє не тільки фізичні навантаження, а всі питання пов'язані з життєдіяльністю людини у відповідності до традицій та обрядів суспільства: богослужіння, участь в народних іграх та святах, професійне навчання, здоров'я людини та соціальні відносини означених процесів [87, с. 69].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «фізична культура», у тлумаченні, що подає Т. Ю. Круцевич. Вчена тлумачить поняття «фізична культура» як частину загальної культури, сукупність спеціальних духовних і матеріальних цінностей, способів їх виробництва та використання з метою оздоровлення людей і розвитку їхніх фізичних здатностей [56, с. 10].

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (1993) зазначається, що «фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя» [27].

Згідно з даним нормативно-правовим актом фізична культура має наступні напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація (Рис. 1.2).

Зважаючи на мету дослідження потребує більш детального розгляду поняття «масовий спорт».

Основним змістом масового спорту, як стверджує М. А. Журба, є раціональне використання людиною рухової діяльності як фактору підготовки до життєвої практики, оптимізації свого фізичного стану і розвитку [26, с. 26].

На наше переконання масовий спор дає можливість, великій кількості людей, здійснювати вдосконалення своїх фізичних якостей та рухових можливостей, зміцнення здоров'я та продовжувати творче довголіття; протистояти небажаним впливам на організм сучасного виробництва та умов повсякденного життя. Слушною, є думка В. Е. Горшкова, який відзначає, що мета занять різними видами масового спорту – зміцнити здоров'я, поліпшити

фізичний розвиток, підготовленість та активно відпочивати. Це пов'язано з вирішенням ряду приватних завдань: підвищити функціональні можливості окремих систем організму, скорегувати фізичний розвиток і статуру, підвищити загальну і професійну працездатність, оволодіти життєво необхідними вміннями і навичками, приємно і корисно провести дозвілля, досягти фізичної досконалості [15, с. 18].

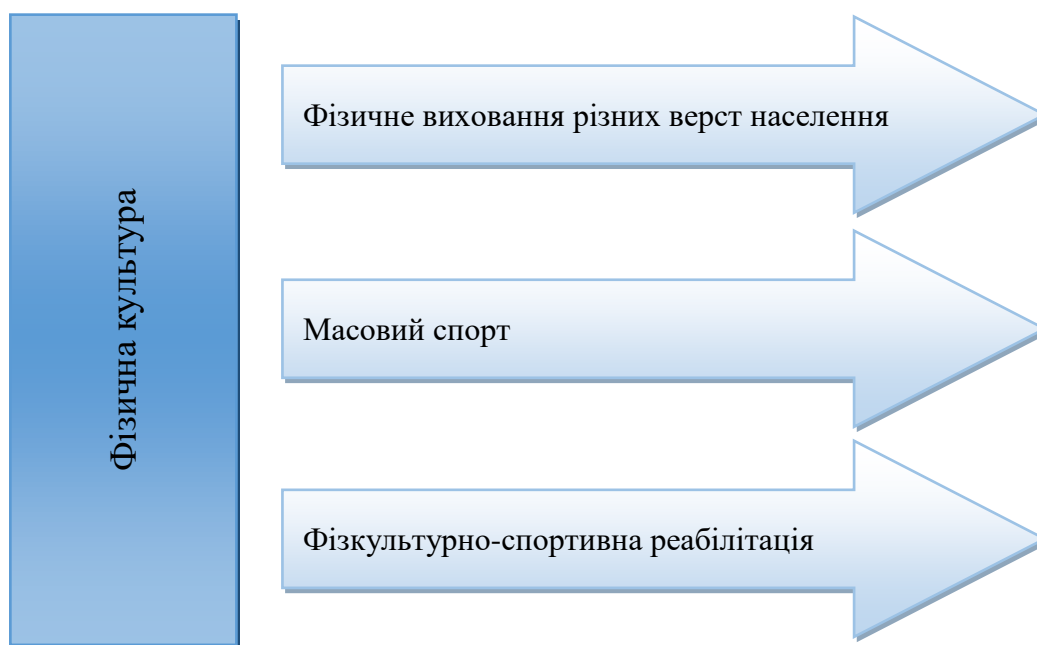


Рисунок 1.2 – Напрями фізичної культури

Розглядаючи масовий спорт, вважаємо за доцільне відзначити, що спортивна діяльність формується залежно від іншої діяльності, домінуючої в житті (навчальної, трудової), внаслідок чого займає підпорядковане місце в індивідуальному виборі способу життя; витрат часу та сил на даний вид діяльності, що досить жорстко обмежені та об'єктивно стримує і рівень спортивних результатів (досягнень).

Особистість, як вважає М. В. Володько, знаходить у масовому спорті один із засобів самоствердження, перемоги над часом, суперником і над собою [11, с. 37]. Спорт, як стверджує М. В. Данилевич, є специфічна мікро модель кожного суспільства, в якому особистість хоче добитися успіху, авторитету оточуючих та

популярності [20, с. 55].

У документах визнаних міжнародних організацій ООН (резолуція Генеральної Асамблеї «Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру»), ЮНЕСКО (міжнародна хартія фізичного виховання і спорту), ВООЗ (Глобальна стратегія з харчування, рухомої активності та здоров'я), Ради Європи (Європейська спортивна хартія), Європейського Союзу (Біла книга про спорт) вказується значущість масового спорту і спорту для всіх у вирішенні важливих соціально-економічних питань та у сприянні здоров'ю, вихованню, освіті, загальному розвитку особи та зміцнення миру.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» зазначено, що масовий спорт (спорт для всіх) - діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я [27]. Констатуємо, що поняття «масовий спорт» та поняття «спорт для всіх» є тотожними, саме в такому розумінні вони будуть використовуватись у нашому дослідженні. Поряд з цим зазначаємо, що спорт для всіх є більш загальним поняттям, внаслідок того, що масовий спорт є реалізацією спортивних програм спорту для всіх.

В означеному нормативно-правовому акті відзначені основні напрями розвитку масового спорту та його значення. Зокрема, стаття 7 встановлює, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, затверджує перелік показників стану розвитку фізичної культури і спорту, до яких включаються показники: фізичного здоров'я різних груп населення; залучення громадян до занять масовим спортом тощо [27].

Відзначаємо, що заняття масовим спортом для здорової людини не пов'язані зі значними фізичними навантаженнями, перетренованням та вольовими зусиллями, при цьому створюють величезний дисциплінарний, тонізуючий і оздоровчий ефект для всіх аспектів її діяльності.

Слушними є пропозиції дослідників В. М. Черби та Є. В. Герасимова для збільшення людей долучених до масового спорту. Дослідники вважають, щоб оживити масовий спорт та залучити до нього людей необхідно впровадити наступні заходи. По-перше, обов'язкове залучення до спорту у закладах вищої освіти та на робочих місцях; промоакції на вулиці (проведення міні-естафет, спортивних конкурсів); зустрічі з відомими спортсменами міста, області, країни; організація флешмобів перед майбутніми змаганнями; використання нових інноваційних методик у викладанні фізичної культури, мета яких — пробудити інтерес до спорту; будівництво спортивних майданчиків у дворах і мікрорайонах. По-друге, необхідно провести інституційне реформування на основі принципу автономії спортивних організацій, відтворивши при цьому вертикальні і горизонтальні зв'язки між усіма суб'єктами спортивної сфери. Така система, яка базується на зрозумілих і усталених правилах функціонування, буде зрозуміла і приваблива для інвестицій, як приватних, так і інституціональних. По-третє, потрібно переорієнтувати систему з утримання об'єктів на розвиток людей. Така система буде працювати, якщо на місцевому рівні буде впроваджена адресна система фінансування масового спорту [60, с. 73].

Переконані, що зацікавленість масовим спортом (спортом для всіх) обумовлюється для сучасної людини наступними чинниками: зростання гіпокінезії, що обумовлене розвитком виробництва і зростанням частки розумової праці; стрімкий розвитком економіки країн Європи, що дає змогу збільшити інвестування коштів у покращення якості життя.

Нами неодноразово зазначалось, що масовий спорт сприяє формуванню здорового способу життя. Здоровий спосіб життя, як вважає О. О. Ленкова, є «сукупність ціннісних орієнтацій та установок, звичок, режиму і темпу життя, спрямованих на збереження, зміцнення, формування, відтворення здоров'я в процесі навчання, виховання, спілкування, праці і відпочинку і передачі його у майбутньому» [35, с. 215].

Авторський колектив під керівництвом О. Вакуленко тлумачить поняття «здоровий спосіб життя» як спосіб життєдіяльності, спрямований на збереження та покращення здоров'я людей; це людська діяльність зі збереження і зміцнення здоров'я, що сприяє формуванню людиною своїх людських функцій через посередництво діяльності щодо оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту [59, с. 58].

Ми погоджуємось з визначенням поняття «здоровий спосіб життя» у тлумаченні Г. А. Лобань, яка відзначає, що здоровий спосіб життя – це великий комплекс біологічно й соціально цілеспрямованих, доцільних методів і засобів життєдіяльності, відповідних потребам і можливостям людини, яких вона сама дотримується з метою забезпечення формування, збереження і зміцнення здоров'я, здатності до продовження роду і досягнення активного довголіття [36, с. 30].

Аналіз наукової та спеціальної літератури дозволяє констатувати про відсутність єдиних показників (елементів, індикаторів) здорового способу життя. Слушною є думка І. П. Піскуна, який виокремлює наступні елементи здорового способу життя, а саме: усвідомлення цінності здоров'я (домінуючий у світогляді людини духовний пріоритет і відповідна психічна установка); відсутність шкідливих звичок; доступ до раціонального, збалансованого харчування; умови побуту; умови праці; рухова активність (використання засобів фізичної культури і спорту, різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримку, відновлення після фізичних і психічних навантажень [45, с. 201].

Заслуговує на увагу думка Ю. Ю. Шуригіної, що складовими здорового способі життя, є: 1. раціональне харчування; 2. повноцінний сон; 3. дотримання режиму праці та відпочинку; 4. загартовування; 5. дотримання гігієнічних норм і правил; 6. відмова від шкідливих звичок; 7. дозовані фізичні навантаження; 8. сексуальна культура, раціональне планування сім'ї [63].

Нам імпонує думка М. С. Гончаренко, яка зазначає, що формування

здорового способу життя в загальному розумінні потребує: по-перше – вивчення уявлень молоді про здоровий спосіб життя та розробку методів оцінки здоров'я індивіда; по-друге – формування свідомості та культури здорового способу життя; по-третє – розробку методик навчання молоді здорового способу життя; по-четверте – упровадження соціальних програм культивування здорового способу життя та збереження здоров'я; по-п'яте – розробки та впровадження системи скринінгу і моніторингу здорового способу життя молоді [13, с. 49].

Формування здорового способу життя, на думку науковців під керівництвом О. В. Вакуленко, ґрунтується на кількох основних ідеях з яких складається певна ідеологія. По-перше, – це ідея пріоритету цінності здоров'я в світоглядній системі цінностей людини. По-друге, – це розуміння здоров'я не тільки як стану відсутності захворювань або фізичних вад, а ширше – як стану повного благополуччя. По-третє, – це ідея цілісного розуміння здоров'я як феномена, що невід'ємно поєднує його чотири сфери – фізичну, психічну, соціальну і духовну. Стратегії та моделі профілактичної діяльності. Четверта ідея полягає в тому, що відповідальність за своє здоров'я несе, передусім, сама людина, хоча і держава, і суспільство також несуть відповідальність за здоров'я населення [59, с. 41].

Невід'ємною частиною здорового способу життя є рухова активність, яка визначається соціально-економічними і культурними чинниками та залежить від організації фізичного виховання, морфологічних особливостей організму, типу нервової системи, кількості вільного часу, мотивації до занять, доступності спортивних споруд і місць відпочинку. Дана теза найшла своє підтвердження у Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2015 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», що була схвалена Указом Президента України від 9 лютого 2016 року № 42/2016 [43].

Поняття «рухова активність» має різні тлумачення. Зокрема, Т. Ю. Круцевич відзначає, що рухова активність складається із суми рухів, які людина виконує у процесі життєдіяльності. Розрізняють звичну і спеціально організовану рухову (фізичну) активність [56, с. 13].

В. К. Бальсевич визначає поняття «рухова активність» як цілеспрямоване здійснення людиною рухових дій, спрямованих на удосконалення різних показників його фізичного потенціалу та засвоєння рухових цінностей фізичної та спортивної культури [2, с. 38]. В подальшому науковець конкретизує, що цілеспрямована рухова активність людини є природно й соціально детермінованою необхідністю і потребою організму та особистості в підтримці гомеостазу, забезпечення морфологічних, функціональних, біомеханічних і психологічних умов реалізації програм їх розвитку в онтогенезі та подолання чинників, що цьому перешкоджають [2, с. 54].

Нам імponує визначення поняття «рухова активність», запропоноване М. В. Дутчаком та Є. В. Баженковим, які зазначають що рухова активність – це свідоме переміщення тіла та (або) його частин у просторі та у часі, яке здійснюється завдяки роботі скелетних м'язів, що потребує додаткових витрат енергії, та спрямоване на досягнення визначеної мети [21, с. 58]. Саме у такому тлумаченні ми будемо використовувати поняття «рухова активність» у нашому дослідженні.

Ми погоджуємося з М. В. Дутчаком який запропонував наступну диференціацією рухової активності:

- рухова активність освітнього характеру, яка передбачає формування «школи рухів» і забезпечення належного фізичного стану дітей та молоді в процесі сімейного виховання та навчання в закладах освіти (дошкільних, загальноосвітніх, професійних та вищих);

- рухова активність професійного характеру, яка обумовлена виконанням обов'язків та повноважень, передбачених посадовими інструкціями та контрактами (для неї характерний широкий спектр різноманітності стосовно змісту, обсягу, інтенсивності, умов реалізації тощо; зокрема, суттєво відрізняється рухова активність під час роботи лікаря-хірурга, актора балету, офісного працівника, спортсмена-професіонала, водія, будівельника);

- рухова активність побутового характеру, яка пов'язана з дотриманням

правил особистої гігієни, використанням косметичних засобів, виконанням хатніх робіт, приготуванням та споживанням їжі тощо;

– рухова активність реабілітаційного характеру, яка має забезпечити особам з порушенням функцій через захворювання, травми чи вроджені дефекти відновлення здоров'я, фізичного стану, працездатності та пристосування до нових умов життя в суспільстві;

– рухова активність задля переміщення до місця навчання, роботи, відпочинку, закладів торгівлі тощо (ходьба, їзда на велосипеді);

– рухова активність під час дозвілля, тобто у вільний час від навчання чи праці, щоденних побутових робіт та затрат часу на переміщення чи транспорт (оздоровлення та активний відпочинок, спортивна підготовка на першій стадії багаторічної підготовки, робота в саду, шопінг тощо) [22, с. 49].

Ми погоджуємось з думкою В. Г. Ареф'єва, що рухову активність поділяють на звичайну і спеціально організовану. До звичайної рухової активності, на думку вченого, належать усі види рухів, пов'язаних із природними потребами людини (гігієна, їжа тощо), а також навчальна й виробнича діяльність. Спеціально організована м'язова діяльність (фізкультурна активність) передбачає різноманітні форми занять фізичними вправами [1, с. 7].

Таким чином на підставі вище зазначеного вважаємо за можливе запропонувати наступне трактування поняття «масовий спорт». Масовий спорт – діяльність суб'єктів фізичної культури і спорту з організації та проведення змагальних заходів з доступним фізичним навантаженням з метою зміцнення здоров'я людей у вільний час та пропаганди здорового способу життя.

Для досягнення соціально-важливої мети масового спорту необхідно здійснювати управління ним. Аналіз наукової та спеціальної літератури стосовно поняття «управління» дозволяє констатувати, що управління у загальному вигляді розглядається як елемент, функція організованих систем різної природи (технічних, біологічних, соціальних), що забезпечує збереження їх певної структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію їхніх програм та

досягнення запланованих цілей. Означене трактування поняття «управління» дозволяє виокремити його важливу особливість, що проявляється у використанні для характеристики специфічної управлінської діяльності людини в різних сферах неживої, живої природи та соціального життя.

Характеризуючи поняття «управління» науковець В. Г. Федоренко відзначає, що управління є цілеспрямованою дією на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв'язку зі зміною обставин [57, с. 142].

Неоднозначність трактувань поняття «управління» подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «управління»

Зміст поняття	Автор, джерело
Управління – це процес розподілу й руху ресурсів в організації з наперед заданою метою, за наперед розробленим планом і з безперервним контролем за результатами діяльності.	О. С. Большаков [4, с.14].
Управління – свідомо цілеспрямована дія з боку держави, економічних суб'єктів на людей і економічні об'єкти, здійснювана з метою спрямувати їхні дії в потрібне русло й отримати бажані результати.	О. Б. Борисов [6, с. 760].
Управління – це процес планування, організації, мотивації й контролю, необхідний для формулювання та досягнення цілей організації.	С. В. Мочерний [24, с. 194].
Управління підприємством або іншими первинними суб'єктами господарювання – це постійна й систематична дія на діяльність його структур для забезпечення злагодженої роботи та досягнення кінцевого позитивного результату.	С.І. Михайлов [39, с. 4].

Зважаючи на мету нашого дослідження особливу актуальність має трактування поняття «управління сферою фізичної культури і спорту». Нам імпонує трактування даного поняття науковцями О. М. Ждановою та Л. Я. Чеховською, які вказують, що управління сферою фізичної культури і спорту є система конкретних форм і методів свідомої діяльності, спрямованої на забезпечення ефективного функціонування і планового розвитку сфери, з метою більш повного задоволення потреб людей у фізичному вдосконаленні [26, с. 17].

Розглядаючи управління сферою фізичної культури і спорту відзначаємо його диференціацію, сутність якої проявляється у наступному: управління, виникнувши фактично як управління виробництвом (першою сформованою

школою управління була так звана «школа наукового управління» або «школа управління виробництвом»), все більше і більше уваги приділяє людському фактору управління в сфері соціального життя (управління людьми та колективами людей).

В цьому контексті, нас цікаве саме соціальне управління, адже управління сферою фізичної культури і спорту є одним з видів галузевого соціального управління, яке має справу з закладами фізичної культури і спорту.

Заклад фізичної культури і спорту - юридична особа, що забезпечує розвиток фізичної культури і спорту шляхом, зокрема, надання фізкультурно-спортивних послуг. Зкладами фізичної культури і спорту, зокрема, є: спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту закладів вищої освіти, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю [27].

Процес управління суспільними справами, що об'єднує державне управління та місцеве самоврядування, а в деяких країнах включає і регіональне управління, зазвичай називають публічним управлінням, пов'язуючи його із здійсненням публічної влади.

При цьому, як вважає М. А. Бойчук, публічна влада визначається як «легальна соціальна влада, що реалізує артикульовані суспільні інтереси певного територіального співтовариства (в межах державних кордонів чи адміністративних одиниць) і функціонує у двох основних формах: державна влада та влада місцевого самоврядування» [3, с. 132].

Ми погоджуємось з Р. Р. Сіренко, що головне завдання органів публічної влади у системі масового спорту – це створення сприятливих умов для його розвитку; законодавча та нормативно-правова база, підготовка кадрів, наукова робота, будівництво та утримання спортивних споруд, встановлення необхідних економічних та інших преференцій [52, с. 116].

Науковець І.Л. Гасюк відзначає, що управління підсистемою масового спорту здійснюється галузевим міністерством, обласними управліннями та відділами, виконавчими органами місцевого самоврядування, центрами фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». Від так склад управлінської структури з декількох державних органів, які за своїми функціями спрямовані на один і той самий об'єкт управління, не забезпечує надійного та ефективного повсякденного функціонування даної підсистеми сфери [12, с. 199].

Вважаємо, що для підтримання у населення стійкої мотивації та інтересу до занять масовим спортом органи публічної влади повинні створити умови: для задоволення потреби у фізичному розвитку та привабливій тілобудові; у доступній спортивній інфраструктурі, яка розміщується поряд з місцем проживання; розвитку об'єктів фізичної рекреації для активного дозвілля; пропагування цінностей масового спорту і здорового способу життя. Соціальний ефект від функціонування масового спорту (спорту для всіх), як вважає М. В. Дутчак, відбудеться за умови, якщо достатній рівень рухової активності матиме понад 30% населення держави [23, с. 18].

Органи публічного управління масовим спортом повинні мати організаційний та регулюючий вплив на стан і розвиток суспільних інтересів, свідомість і поведінку різних верств населення з метою залучення їх до активної рухової активності під час дозвілля.

Таким чином, на основі аналізу понятійно-термінологічного апарату дослідження охарактеризовано визначення таких понять, як «фізична культура», «здоровий спосіб життя», «рухова (фізична) активність», «управління», «публічне управління». Конкретизовано сутність поняття «масовий спорт».

1.2. Масовий спорт як соціальне явище.

Масовий спорт є своєрідною проміжною ланкою між такими напрямками фізичної культури як фізичне виховання і рекреативна фізична культура та, власне, спортом як змагальницькою практикою. Констатуємо багатогранність та

інтердисциплінарність понять фізична культура, фізична рекреація, масовий спорт і, як наслідок про широкий спектр підходів до вивчення даного явища, тобто масовий спорт перебуває у фокусі: фізичного виховання (як наукового напрямку розроблення та впровадження методів розвитку фізичної культури), соціології спорту, соціології дозвілля, соціології культури, етнометодології – як напрямку дослідження повсякденних практик, соціології управління тощо.

Нам імпонує трактування поняття «спорт для всіх» у тлумаченні М. В. Дутчака, який доводить, що «спорт для всіх – це самостійне соціальне явище, що полягає у регулярному використанні різними групами населення під час дозвілля доступних видів рухової активності належного обсягу шляхом участі у відповідних спортивних заходах, самостійних заняттях та/або заняттях у формальних організаціях чи неформальних групах для зміцнення здоров'я та покращення якості життя людини» [22, с. 101].

Цікавою з огляду на тему дослідження, є думка П'єра Бурдьє, який пропонує аналізувати масовий спорт як простір відносин попиту і пропозиції, тобто можливостей особистості із набором існуючих спортивних практик [8, с. 33]. Набори спортивних практик є певними моделями (правилами, інститутами, фізичними об'єктами, програмами тілесних практик). Поряд з цим, простір попиту представляє схильності до спортивних практик, що є одним із вимірів системи диспозицій (складової габітуса). В подальшому науковець наголошує, що властивості простору споживання визначаються простором пропозиції, тобто спортивних практик, так само як і створення «пропозиції» є результатом довгого становлення та взаємозв'язку між моделями практик та попитом, а отже і диспозиціями.

Отже, П. Бурдьє вказує на відношення двох гомологічних просторів. Водночас, цей зв'язок та структура, що виникає як поле спорту, а надто частину її, що стосується споживання – тобто пов'язана із диспозиціями та індивідуальними габітусами, неможливо розглядати поза контекстом споживання взагалі: «не можна вивчати спортивне споживання, якщо можна так висловитися, незалежно

від продуктового споживання або дозвіллевого споживання в цілому» [7]. Означена теза вказує на те, що масовий спорт, виступає непрофесійною діяльністю.

За П. Бурдьє, габітус – це ментальні і когнітивні структури, за допомогою яких люди діють у соціальному світі. Він є продуктом інтеріоризації соціального світу [7]. Науковець Д. Рітцер вказує, що габітус можна вважати інтерналізованими персоніфікованими соціальними структурами [50, с. 397].

В подальшому науковець наголошує, що габітус є вираженням соціальних позицій, а поле – інша концепція що відображає сітку відношень між цими позиціями. Поле являє собою свого роду конкурентний ринок, де використовуються різні види капіталу (економічний, культурний, соціальний, символічний) [50, с. 397].

Обсяг капіталу визначає позиції індивіда в певному полі, а разом і габітус, що визначає диспозиції, а також стратегії поведінки особи у певному полі. Дослідник В. В. Радаєв, відзначає, що одними із основоположних характеристик капіталу для розуміння різних його видів є те, що капітал – це завжди обмежений ресурс, а також, капітал є таким, що має здатність до накопичення. Окрім того, важливими властивостями капіталу у всіх його формах є: ліквідність, самовідтворююча вартість, самозростаюча вартість (тобто можливість до виробництва додаткової вартості) та конвертованість – можливість переходу одних форм капіталу в інші [48, с. 21].

Капітал, як пояснювальна концепція, присутній окрім вищезазначених, ще у таких формах: культурний, фізичний, людський, адміністративний та політичний. Кожному із типів капіталу присутня власна стратифікаційна система. Капітал може існувати у таких трьох станах: інкорпорований; об'єктивований; інституціоналізований [48, с. 22] (рис. 1.3).

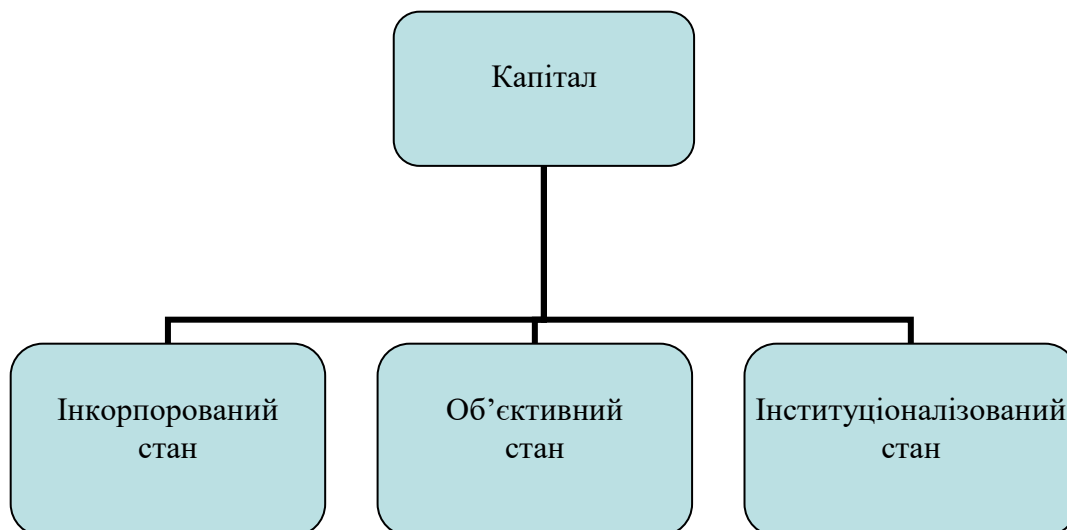


Рисунок 1.3 – Стани капіталу (за В. В. Радаєвим)

Для аналізу масового спорту, спортивних практик та спортивного споживання доцільно розглянути такі форми капіталу як культурний та фізичний.

Масовий спорт та фізичну рекреацію як складові культурного капіталу доцільно розглядати у двох проявах: через розгляд масового спорту як складової фізичної культури та культури загалом, що знаходить вираз у культурному капіталі наряду з іншими складовими культури, та через місце масового спорту та фізичної рекреації у дозвіллі – як вияві більш широкого культурного споживання.

Культурний капітал, як вважає П. Бурдьє, існуючи в інкорпорованій формі передбачає втілення, перенесення в тілесні форми. Цей вид капіталу набувається, він не може бути прямо і одноразово переданий іншому і передбачає зусилля щодо його здобуття. Ці зусилля виявляються, проте, не лише у формі часу (необхідного для набуття (втілення) певних навичок, знань, диспозицій, інтерналізація правил поведінки тощо), а й у формі зусиль, затрачених на набуття тих чи інших рис, тобто це інвестування - перш за все часу, але також і соціально вибудованої форми потягу з усіма пов'язаними з нею обмеженнями, самозреченням і самопожертвою [9, с. 71].

Об'єктивований культурний капітал є матеріальним виразом, матеріальними цінностями культури (наприклад, картини, пам'ятки, інструменти

тощо). Він знаходиться у тісному зв'язку із економічним капіталом, оскільки може бути трансформований у нього швидко та безпосередньо.

Інституціоналізований вимір культурного капіталу виявляється у наданні певному культурному (інкорпорованому) капіталу інституційного визнання. У конвертації із економічним капіталом, ця форма культурного капіталу з одного боку знаходить вияв у вартості здобуття інституціоналізованого капіталу (наприклад, здобуття диплому про освіту), а з іншого боку - збільшує економічний капітал власників інституціоналізованого культурного капіталу.

Фізичний капітал, як вважає П. Бур'є, пов'язаний зі станом здоров'я, рівнем працездатності особистості, а також їх зовнішніми фізичними даними, які можуть використовуватися для мобілізації інших видів ресурсів [9, с.61].

Інкорпорований фізичний капітал є здатністю до праці.

Об'єктивованою формою фізичного капіталу є фізичні і психічні характеристики, що із залученням додаткових інструментів (інших видів капіталу, матеріальних об'єктів) дають змогу реалізувати трудову діяльність.

Інституціоналізований вияв цього капіталу виявляється у системі медичних довідок, що засвідчує визнання володінням певним обсягом фізичного капіталу.

З одного боку, як стверджує В. В. Радаєв, фізичний капітал є виключним атрибутом індивіда, що забезпечується через біологічну передачу генетичних кодів. З іншого боку – фізичний капітал може бути переданий і набутий через систему фізичного виховання [48, с.28].

Заняття масовим спортом (персональні фізичні вправи, або ж участь у групових аматорських спортивних іграх тощо), потребує також певної компетентності (що виявляє один із проявів інкорпорованого культурного капіталу). Цими компетентностями можуть бути знання правил та етики гри, володіння знаннями та навиками щодо індивідуальних тренувань (розуміння анатомічних властивостей організму для побудови правильної програми індивідуальних тренувань).

Відзначаємо, що інкорпорований капітал – фізична культура конвертується

у економічний капітал (тобто відбувається зворотня конвертація, від економічного до культурного в аспекті фізичної культури), через споживання послуг організацій, що надають послуги з фізичного виховання та використання простору тренувань, послуг тренерів.

Масовий спорт чинять також безпосередній вплив на фізичний капітал у всіх його виявах, починаючи від збільшення фізичного потенціалу щодо праці і закінчуючи збільшенням об'єктивних показників життєдіяльності, що можуть бути зафіксованими в інституціоналізованій його формі.

Отже, пропонуємо наступні параметри для культурного та фізичного капіталів масового спорту (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2 – Параметри для культурного та фізичного капіталів масового спорту

	Культурний капітал	Фізичний капітал
Інкорпорований стан	Практичне знання. Навики соціалізації	Здатність до праці
Об'єктивований стан	Впізнавані знаки, символи	Фізичні та психічні якості
Інституціональний стан	Статусні групи	Медичні заключення
Стратифікаційні системи	Культурно-нормативні	Фізико-генетична
Способи передачі	Виховання	Генетика
Способи вимірювання	Рівень престижу, середовище і термін соціалізації	Рівень здоров'я і працездатності

Види масового спорту формують простір можливостей, доступних для одних суспільно-економічних позицій і недоступних для інших, з іншого – диспозиції, представлені габітусами формують вибір видів масового спорту та фізичної рекреації залежно від диспозицій, вписаних у спосіб життя.

Взаємодія об'єктивних соціальних умов та індивідуальних диспозицій, що

представляють систему життєвих стилів, репрезентується через соціальні практики.

Соціальні практики, на думку С. С. Шугальського, це здатність соціальних суб'єктів перевіряти свої поведінкові акти на відповідність сформованим уявленням про навколишню дійсність. Ці практики визначають напрям думок і поведінки відповідно до індикаторів доступного і недоступного, того, що «для нас» і «не для нас», тим самим змушуючи соціальних суб'єктів пристосовуватися до сьогодення та майбуття. Соціальною практикою можна вважати як цілеспрямовані дії індивідів по перетворенню соціального світу, так і щоденні, звичні вчинки, які не потребують пояснення і часто здаються зовнішньому спостерігачеві позбавленими сенсу або ж нелогічними [62, с. 280].

Таким чином, масовий спорт для різних верств населення має цілий ряд особливих характеристик (що пов'язані із статусом та особливостями цієї соціальної групи) та виконує цілий спектр соціалізаційних функцій.

1.3. Особливості діяльності центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх».

З метою створення умов для реалізації права громадян на заняття фізичною культурою і спортом та покращення фізкультурно-оздоровчої роботи серед населення прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 49 «Про утворення центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”».

В Законі України «Про фізичну культуру і спорт» відзначається, що центри фізичного здоров'я населення - заклади фізичної культури і спорту, які здійснюють діяльність шляхом залучення різних груп населення, зокрема соціально незахищених, до занять фізичною культурою.

Центри фізичного здоров'я населення створюються та діють відповідно до положення про центр фізичного здоров'я населення, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту.

Для означених центрів визначені наступні основні завдання:

сприяння реалізації державної політики та програм з питань розвитку фізичної культури;

організація та проведення на загальнодержавному рівні фізкультурно-оздоровчої діяльності;

проведення на загальнодержавному рівні просвітницької роботи з питань оздоровлення населення засобами фізичної культури і спорту з метою формування у населення потреб рухової активності;

методологічне забезпечення центрів з питань, спрямованих на створення умов для занять населення фізичною культурою та масовим спортом;

організація та проведення всеукраїнських конкурсів, показових виступів, фестивалів, спортивних свят та інших фізкультурно-оздоровчих заходів;

контроль та координація діяльності Республіканського (Автономної Республіки Крим), обласних, Київського та Севастопольського міських, районних у містах Києві та Севастополі та місцевих центрів [41].

Оскільки такі центри мають виконувати місію залучення широких верств населення до ведення здорового способу життя, а отже, їхні послуги не повинні бути надто дорогими для звичайного громадянина, то їм слід надати відповідного організаційно-правового статусу.

Було передбачено, що центри являтимуть собою спеціалізації бюджетні організації для провадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності населення за місцем проживання та в місцях масового відпочинку. Вони будуть юридичними особами, матимуть самостійний баланс, рахунки в установах Державного казначейства, печатку із зображенням Державного Герба України.

Таким чином у цьому соціальному проекті започатковано системний підхід до формування мережі центрів фізичного здоров'я населення.

Мережа центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" виконує такі функції:

- бере участь у реалізації державних і місцевих програм з організації і проведення фізкультурно-оздоровчої діяльності за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;

- здійснює обслуговування різних груп населення шляхом надання їм оздоровчих, рекреаційних, реабілітаційних, консультативних та інформаційних послуг у сфері фізичної культури і спорту;

- створює умови для залучення населення до занять фізичною культурою за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;

- забезпечує широке залучення дітей до систематичних занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;

- створює умови для задоволення потреб в оздоровленні різних груп населення з урахуванням їхніх інтересів та уподобань;

- забезпечує за місцем проживання та в місцях масового відпочинку доступність спортивних споруд, інвентарю та обладнання;

- оцінює рівень фізичного здоров'я населення та дають рекомендації до оздоровлення, профілактики захворювань, продовження довголіття тощо;

- надає реабілітаційно-відновлювальні послуги за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення;

- здійснює формування знань, умінь та навичок здорового способу життя у різних груп населення;

- забезпечує підготовку та використання волонтерів для фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності різних груп населення за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;

- організовує і проводять масові фізкультурно-спортивні заходи, змагання, конкурси, фестивалі, показові виступи, спортивні свята за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

- здійснює просвітницьку, агітаційно-роз'яснювальну та маркетингову роботу з питань оздоровлення населення засобами фізичної культури і спорту та здорового способу життя;

- сприяє зміцненню матеріально-технічної бази, здійснюють будівництво та утримання фізкультурно-оздоровчих та спортивних споруд за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;

- здійснює інші функції відповідно до покладених на них завдань [46]

Обласні, Київський, районні у місті Києві центри створюються відповідно обласними, Київською міською, районними у містах Києві державними адміністраціями і належать до сфери їх управління.

Міські і районні центри створюються міськими, районними радами, належать до сфери їх управління і підпорядковуються виконавчим органам відповідних рад. Із метою забезпечення уніфікованого підходу в державі до створення і функціонування мережі центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" відповідно до обґрунтованих методологічних засад технології соціального проектування було розроблено методичні рекомендації до діяльності, обласних, Київського центру, міських та районних центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх".

Центри фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" мають бути певним чином структуровані. Передбачено, що до їхньої структури на регіональному рівні можуть входити подані нижче підрозділи, або відповідальні особи за визначеними напрямками діяльності (Рис. 1.4).

- інформаційно-організаційний відділ, до повноважень якого входить впровадження дійової фізкультурної просвіти населення, агітаційно-пропагандистська, рекламна та освітня робота, координація дій усіх структур, що провадять фізкультурно-оздоровчу та спортивно-масову роботу за місцем проживання, проведення соціологічних досліджень та формування статистичної звітності;

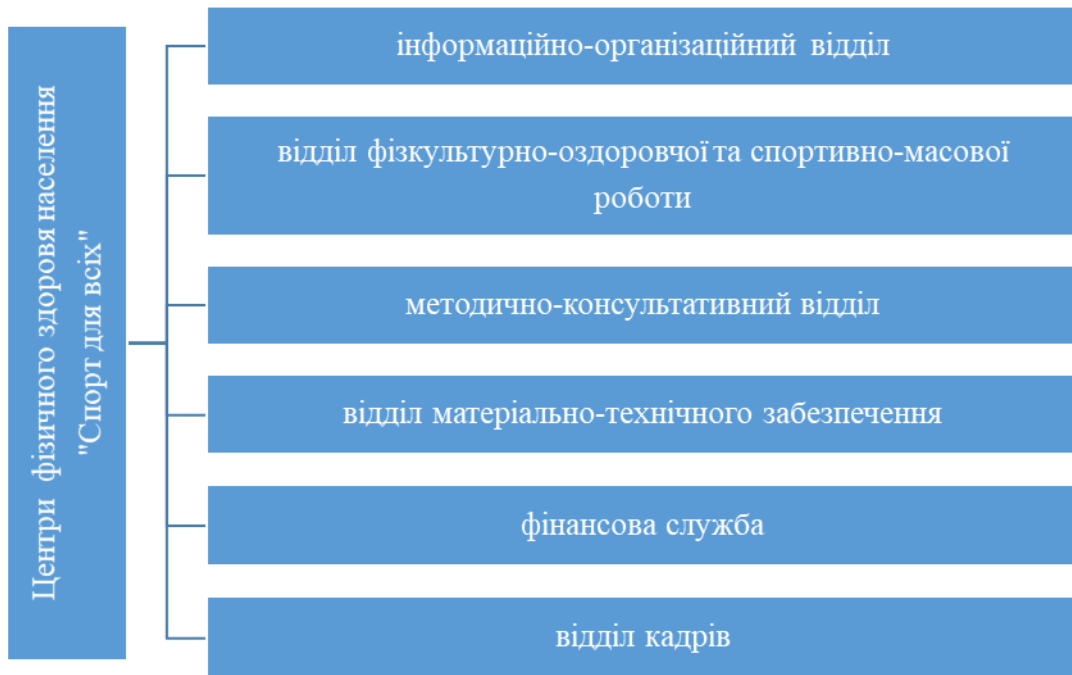


Рисунок 1.4 – Типова структура центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх".

- методично-консультативний відділ забезпечує координацію роботи з опрацювання методичних рекомендацій, проведення семінарів, нарад, конференцій, узагальнення і розповсюдження досвіду, роботу діагностично-консультативних служб та служб фізичної реабілітації за місцем проживання населення;
- відділ фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи координує і проводить роботу з організації масових фізкультурно-спортивних заходів, фестивалів, конкурсів, спортивних свят та показових виступів;
- методично-консультативний відділ координує та об'єднує волонтерські служби та служби педагогів-організаторів, групи оздоровчих видів рухової активності;
- відділ матеріально-технічного забезпечення здійснює координаційну роботу пунктів прокату спортивного обладнання та інвентарю, діяльність у сприянні зміцненню та розвитку матеріально-технічної бази за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;

- кадрова і фінансові відділи (служби), які здійснюють підбір спеціалістів та кадрове забезпечення, а також матеріальне і фінансове забезпечення роботи центрів.

Для, успішного виконання визначених завдань у місті Києві, міських (у містах, де відсутній поділ на територіально-адміністративні одиниці) та районних центрах забезпечують функціонування центрів органи виконавчої влади, а саме:

- підліткових клубів фізкультурно-спортивної спрямованості за місцем проживання (всі клуби, які фінансуються з місцевих бюджетів, підпорядковуються або передаються у підпорядкування центрам фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх", що забезпечує єдність, координованість та цілеспрямованість оздоровчої роботи з дітьми і підлітками, виховання у них звичок до здорового способу життя);

- груп оздоровчих видів рухової активності (роботу таких груп повинні організовувати та забезпечувати тренери та інструктори в основному для дорослого населення, заняття проводяться на постійній основі зі стабільним складом контингенту, види рухової активності підбираються з урахуванням нахилів та побажань осіб, які в них займаються);

- служб педагогів-організаторів (які об'єднують фахівців, що надають допомогу у створенні та діяльності неформальних об'єднань за спортивними інтересами з використанням наявних спортивних споруд та за місцем проживання чи в місцях масового відпочинку, які забезпечують належне утримання таких споруд);

- пунктів прокату спортивного обладнання та інвентарю (які надають на визначених умовах та в короткочасне користування спортивне обладнання й інвентар для самостійних занять осіб, що створюють неформальні об'єднання за спортивними інтересами);

- діагностично-консультативних служб (включає мережу консультативних пунктів, де проводиться діагностика рівня фізичного здоров'я людини та

розробляються індивідуальні програми самостійних фізкультурно-оздоровчих занять);

- служб фізичної реабілітації (включає мережу відповідних пунктів, де фахівці надають необхідні послуги, спрямовані на повернення працездатності людини після перенесеного захворювання чи травми, реабілітацію втрачених функцій організму інвалідів);

- служб з організації масових фізкультурно-спортивних заходів (які забезпечують підготовку, організацію і проведення заходів масового залучення різних груп населення до участі у різноманітних змаганнях, б конкурсах, фестивалях, спортивних святах);

- шкіл здорового способу життя (які здійснюють пропагандистську, рекламну та освітню роботу серед населення про оздоровчі можливості фізичної культури і спорту) [59, с. 56].

Ефективність виконання завдань що стоять перед Центрами в основному визначається їх формами роботи та залежать від місця його розташування в загальній структурі національної системи центрів.

Так, у великих містах центри використовують форми роботи, які враховують, насамперед, інтереси різних категорій мешканців. Однією з важливих форм роботи Всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" є науково-методичне, інформаційне та організаційне забезпечення учасників фізкультурно-спортивного руху.

Не менш важливою формою роботи цього центру є участь у розробці та реалізації державних і регіональних програм організації фізкультурно-оздоровчої діяльності за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення. Також на центр покладено завдання з розробки механізмів впровадження соціальних стандартів, інноваційних технологій оздоровчої, рекреаційної та реабілітаційної роботи.

Формами роботи центрів є забезпечення населення спеціальною літературою, підготовка і розповсюдження рекомендаційних та інформаційно-

пропагандистських матеріалів із питань оздоровлення населення засобами фізичної культури та спорту, проведення соціального моніторингу в регіоні щодо рівня залучення різних груп населення до занять масовим спортом та розробка пропозицій з активізації цієї роботи, узагальнення та впровадження у практику передового досвіду роботи з організації та забезпечення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності різних груп населення за місцем проживання та в місцях масового відпочинку, а також координація діяльності районних центрів, що ведуть роботу з безпосереднього залучення населення до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я.

Центри фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" проводять свою роботу на фізкультурно-оздоровчих та спортивних спорудах комунальної форми власності, в тому числі навчальних закладів, а також на самодіяльних спортивних майданчиках і пристосованих до занять спорудах за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення.

На договірних засадах центри можуть використовувати інші фізкультурно-оздоровчі та спортивні споруди. Інколи центрам передаються приміщень, які тривалий час не використовуються за призначенням, для організації там відповідної роботи. Раціональним також є будівництво для потреб центрів здоров'я фізкультурно-оздоровчих комплексів із металевих конструкцій.

Центри фізичного здоров'я «Спорт для всіх» беруть участь:

- у реалізації державних та місцевих програм з організації і проведення фізкультурно-оздоровчої діяльності за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення;
- здійснюють обслуговування різних груп населення шляхом надання їм оздоровчих, рекреаційних, реабілітаційних, консультативних та інформаційних послуг у сфері фізичної культури і спорту;
- створюють умови для залучення населення до занять фізичною культурою за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;

- забезпечують широке залучення дітей до систематичних занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання та в місцях масового відпочинку;
- створюють умови для задоволення потреб в оздоровленні різних груп населення з урахуванням їхніх інтересів та уподобань;
- забезпечують за місцем проживання та в місцях масового відпочинку доступність спортивних споруд, інвентарю та обладнання;
- оцінюють рівень фізичного здоров'я населення та дають рекомендації до оздоровлення, профілактики захворювань, продовження довголіття тощо;
- надають реабілітаційно-відновлювальні послуги за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення;
- здійснюють формування знань, умінь та навичок здорового способу життя у різних груп населення;
- забезпечують підготовку та використання волонтерів для фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності різних груп населення;
- організовують і проводять масові фізкультурно-спортивні заходи, змагання, конкурси, фестивалі, показові виступи, спортивні свята за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;
- здійснюють просвітницьку, агітаційно-роз'яснювальну та маркетингову роботу з питань оздоровлення населення засобами фізичної культури і спорту та здорового способу життя;
- сприяють створенню волонтерських організацій, надають їм консультативну і правову допомогу (школи волонтерів здійснюють підбір та підготовку добровольців, які надають допомогу у функціонуванні всіх зазначених вище форм оздоровлення населення засобами фізичної культури і спорту);
- сприяють зміцненню матеріально-технічної бази, здійснюють будівництво та утримання фізкультурно-оздоровчих та спортивних споруд;
- здійснюють інші функції відповідно до покладених на них завдань [41].

Переконані, що суттєвий вплив на залучення людей до занять масовим спортом мають масові спортивні заходи.

Перелік щорічних традиційних заходів мережі центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Всеукраїнські заходи центрів фізичного здоров'я населення
«Спорт для всіх»

№ з/п	Найменування заходу
1.	Всеукраїнський місячник з облаштування та упорядкування спортивних майданчиків — «Спорт для всіх — спільна турбота»
2.	Всеукраїнські масові спортивні заходи — «Рух заради здоров'я» з нагоди Всесвітнього дня здоров'я
3.	Всеукраїнський фестиваль — «Мама, тато, я - спортивна сім'я» з нагоди Міжнародного дня сім'ї
4.	Всеукраїнські масові спортивні змагання серед дошкільнят — «Веселі старты» з нагоди Міжнародного дня захисту дітей
5.	Олімпійський день бігу
6.	Всеукраїнські масові спортивні заходи для дітей в літній канікулярний період — «Спорт для всіх — у кожному дворі»
7.	Всеукраїнська велоестафета — «Спорт для всіх єднає Україну» з нагоди Дня фізичної культури і спорту України
8.	Всеукраїнські масові спортивні заходи — «Спорт для всіх — радість життя» з нагоди міжнародного дня людей похилого віку
9.	Змагання стронгменів — «Богатирські ігри»

Отже, діяльність центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всі» здійснюється відповідно до керівних документів, аде поряд з цим відзначаємо, що ефективність діяльності центрів щодо залучення різних верст населення доволі низька, на що вказано в Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року (2020). Так, в загальних положеннях Стратегії зазначається, що «за результатами статистичної звітності за формою № 2-ФК “Звіт з фізичної культури і спорту” за 2019 рік кількість осіб, які охоплені фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю становить 14,7 відсотка загальної чисельності населення країни (2018 рік - 14,3 відсотка, 2017 - 13,7 відсотка) [47].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в 2019 році за рівнем здоров'я українці перебували на 93 місці із 169 країн світу. В Україні щороку від серцево-судинних захворювань помирають тисячі українців. Регулярні заняття фізичною культурою допомагають знизити рівень захворюваності на хвороби

серцево-судинної системи до 36 відсотків, зменшити негативний вплив на організм людини шкідливих звичок, підвищити рівень стресостійкості та уникнути проявів асоціальної поведінки, сприяти розвитку всіх сфер суспільства» [47].

Вважаємо, що для подальшого розвитку масового спорт (спорту для всіх) в Україні необхідно здійснити дослідження досвіду зарубіжних країн в даному напрямі соціальної політики держави.

Висновки до першого розділу

Сучасна державна політика в Україні передбачає впровадження європейських стандартів, які характеризуються високою якістю життя, головним компонентом якого є здоров'я. Через складне соціально-економічне становище українського суспільства, погіршення стану здоров'я населення (зростання популярності малорухомого способу життя (захоплення комп'ютерними іграми, соціальними мережами, перегляд телепередач тощо), збільшення надмірних стресових навантажень та ін.), невідповідність вимогам сучасності та світовим стандартам ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту, відсутність сталих традицій та мотивації щодо масового спорту як важливого фактору фізичного та соціального благополуччя, відсутність спортивної інфраструктури, спроможної задовольнити потреби населення у щоденній руховій активності.

У розділі підкреслено, що фізична культура має наступні напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація.

Акцентовано увагу на відсутності єдиного трактування понять «фізична культура», «масовий спорт», «здоровий спосіб життя», «рухова (фізична) активність», «управління», «публічне управління».

Уточнено сутність базового поняття дослідження, а саме: «масовий спорт – діяльність суб'єктів фізичної культури і спорту з організації та проведення

змагальних заходів з доступним фізичним навантаженням з метою зміцнення здоров'я людей у вільний час та пропаганди здорового способу життя».

Охарактеризовано масовий спорт як соціальне явище через культурний та фізичний капітали у трьох станах: інкорпорований, об'єктивований, інституціоналізований.

Розглянуто діяльність Центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всі» через мету, основні завдання і функції та основні спортивно-масові заходи. Охарактеризовано типову організаційно-штатну структуру центру.

РОЗДІЛ II

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЗАКАЛАДАМИ МАСОВОГО СПОРТУ

2.1. Європейський досвід управління закладами масового спорту

2.1.1. Досвід Великої Британії. Можна сміливо стверджувати, що фізичне виховання та заняття спортом є невід'ємною частиною британського суспільства. Спорт в більшій чи меншій мірі має значення в житті чи не кожного громадянина Великої Британії, причому починаючи з раннього дитинства.

Існує як загальнодержавна програма з фізичного виховання, так і регіональні програми. Кожен освітній заклад має власну програму фізичного виховання, опрацьовану вчителями, в основі якої лежить загальнодержавна програма.

Управління у сфері фізичної культури і спорту Великої Британії здійснюється центральним державним виконавчим органом – Департаментом з культури, засобів масової інформації та спорту. Він координує роботу низки недержавних установ сфери, а саме: органу ліцензування футболу, олімпійського комітету, дистриб'ютора олімпійських лотерей, організації «Спорт Англії», організації «Спорт Великої Британії», антидопінгового центру, національної адміністративної ради та професійних ліг (футболу, тенісу, регбі, автоспорту, баскетболу, боксу тощо).

Основними завданнями департаменту є: розробка та реалізація державної політики в галузі; організація роботи у протидії щодо вживання заборонених речовин в спорті; координація роботи суб'єктів фізичної культури і спорту; розвиток масової фізичної культури і спорту; розвиток шкільного та студентського спорту; удосконалення механізмів управління фізичною культурою і спортом; координація роботи з суб'єктами професійного спорту; сприяння розвитку спортивної інфраструктури; впровадження програм підтримки тендерної рівності; здійснення міжнародної співпраці та захист державних інтересів у сфері фізичної культури і спорту; сприяння розвитку спортивним та іншим

громадським організаціям; сприяння розвитку дитячо-юнацького та аматорського спорту. Варто зазначити, що поряд із вищенаведеним нормативно-правовим актом у Великобританії діє низка законів, які регламентують діяльність у сфері ліцензування спортивної діяльності, пожежної, санітарно-гігієнічної безпеки. [54, с 1].

Дослідження зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту дозволяє виділити дві класичні моделі спортивного законодавства: «інтервент» і «неінтервент». Модель законодавства інтервента визначена як та, що містить певне законодавство державного контролю щодо структури і мандата істотної частини спортивного руху. Всі інші моделі спортивного законодавства визначаються як неінтервентні. Подібний підхід можна використовувати як теоретичне підґрунтя при вивченні нормативно-правового регулювання, однак, при цьому слід враховувати зазначену раніше тенденцію до посилення ступеня державного регулювання процесів соціально-значущої фізкультурно-спортивної діяльності (зближення європейської та американської моделей).

Аналізуючи основи нормативно-правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту Великої Британії та Південної Ірландії можна виокремити наступні загальні положення законодавства:

- відповідальність держави за розвиток фізичного виховання і спорту;
- розмежування повноважень між державними органами та громадськими спортивними організаціями;
- роль місцевих органів влади у сфері фізичної культури і спорту;
- цілі і завдання фізичної культури і спорту;
- організаційна структура спортивного руху в країні;
- фінансування спорту;
- фізичне виховання і спорт серед різних груп населення і, в першу чергу, в школах та інших навчальних закладах;
- підготовку спортивних кадрів;

- будівництво та експлуатацію спортивних споруд;
- проведення науково-дослідницької та інформаційної діяльності.

Основною ознакою управління у сфері фізичної культури і спорту Великобританії є централізація державної влади, підпорядкування та підвідомчість ряду недержавних організацій і установ спортивно-фізкультурного спрямування, а також значна увага до розвитку фізичної культури і спорту територіально-адміністративних утворень шляхом розширення повноважень та функцій органів місцевого самоврядування, що особливо важливо для нашої держави в умовах децентралізації, які відбуваються у сьогоденні України.

Аналіз літературних та спеціальних джерел дозволив констатувати, що до найбільш впливових організацій масового спорту Великобританії відносять організації подані на рис. 2.1..

:



Рисунок 2.1 – Структура організацій масового спорту Великобританії

У Великобританії, за даними Ю. Сурміна, діє конкурсна система, при якій ведеться державний реєстр спортивно-оздоровчих послуг [55, с. 25]. Відзначаємо, що надання спортивно-оздоровчих послуг повинно відповідати певним критеріям, тільки у цьому випадку виробник послуги може отримати державну підтримку, яка обумовлюється кількістю обслуговуваних клієнтів.

Асоціація з фізичного виховання – єдине об'єднання, що займається питаннями фізкультурної освіти у Великобританії. Мета діяльності асоціації полягає у сприянні і підтримці високих стандартів на всіх рівнях фізичного виховання. Асоціацію було започатковано 23 березня 2006 року. Вона стала об'єднаною організацією створеною на основі двох діючих на той час структур, а саме Британської організації викладачів та консультантів з фізичного виховання та Асоціації з фізичного виховання Об'єднаного Королівства.

Девіз Асоціації – «Фізичне виховання серце шкільного життя».

У Великобританії існує студентська спортивна Асоціація (BUSA), яка була заснована майже сто років тому – в лютому 1918 року і називалася міжуніверситетською асоціацією. Її основним завданням була і залишається популяризація спорту в середовищі англійських студентів.

Через 5 років (в 1923 році) з неї виникла жіноча Асоціація, яка повинна була представляти інтереси дівочої половини британського студентства. Згодом, через півстоліття, ці організації, що розвивалися паралельно, знову об'єдналися. А крім того, в 1992 році в BUSA влилися і студентські спортивні Асоціації, «опікують» спорт в політехнічних інститутах і коледжах.

Асоціація спорту та рекреації є організацією, що об'єднує представницькі та керівні структури спорту та відпочинку в Британії. До асоціації входить понад 300 організацій, серед них федерації з багатьох популярних в королівстві видів спорту.

Основна мета діяльності асоціації – популяризація різних видів спорту, сприяння роботі спортивних федерацій, лобіювання ідей спорту та активного відпочинку на різних рівнях виконавчої влади. Асоціація спорту та рекреації

допомагає налагодити організаційну та управлінську структуру своїх членів, здійснює заходи, щодо забезпечення фінансової успішності відповідних структур.

Траст юнацького спорту (Youth Sport). Trust незалежна благодійна організація діяльність якої присвячена зміні життя молодих людей через спорт. Заснована в 1994 році, допомагає молоді реалізувати свій життєвий потенціал, надаючи якісну фізкультурну освіту та можливість займатися спортом. Зусилля організації спрямовані на забезпечення можливості для кожної дитини доступно займатися спортом шляхом отримання якісного фізичного виховання в початковій школі. Організація також дбає про забезпечення належних можливостей для занять спортом дітей з особливими потребами. Траст отримує державне фінансування через Sport England, дотримується Кодексу спортивного управління, що містить набір обов'язкових вимог до п'яти принципів ефективного управління: структура, люди, комунікація, стандарти та поведінка, а також політика та процеси.

Система менеджменту якості організації відповідає вимогам ISO 9001:2015 для сфери діяльності, яка передбачає: розробку та надання ресурсів, програм, навчання та підтримки для покращення можливостей фізичної культури та спорту [37, с. 32].

Спортивна Англія (Sport England) – позавідомчий державний орган Департаменту у справах культури, ЗМІ і спорту. Орган, який відповідає за розвиток масового спорту Великої Британії, стратегії активної нації, формування здорового способу життя, його пропаганду. Роль цієї організації полягає у створенні основи для зв'язку системи спорту з урядовими спортивними організаціями та іншими партнерами з метою збільшення кількості людей, що займаються спортом, підтримки рівня кількості змагань, виявлення талановитих особистостей та сприяння їхньому спортивному зростанню [84].

Вважаємо за доцільне більш конкретно охарактеризувати основні принципи Кодексу спортивного управління.

Структура. Організації повинні мати чітку та відповідну структуру управління, яку очолює Рада, яка несе відповідальність за довгостроковий успіх організації та наділена винятковими повноваженнями керувати нею. Рада має бути належним чином сформована та працювати ефективно.

Люди. Організації мають набирати та залучати людей з різним походженням, думками, незалежністю, навичками та досвідом для прийняття ефективних рішень, які сприяють досягненню цілей організації та найкраще служать їхнім спільнотам, зацікавленим сторонам та всьому суспільству Великобританії.

Комунікація. Організації повинні бути прозорими та підзвітними, ефективно взаємодіяти із зацікавленими сторонами та підтримувати внутрішню демократію.

Стандарти та поведінка. Організації повинні підтримувати високі стандарти доброчесності, пропагувати етичну та інклюзивну культуру та брати участь у регулярній та ефективній оцінці для постійного вдосконалення.

Політика та процеси. Організації повинні дотримуватися всіх застосовних законів і правил; розглянути соціальний та екологічний вплив своїх рішень; здійснювати відповідальне фінансове стратегічне планування; і мають відповідні засоби контролю та процедури управління ризиками [84].

Переконані, що виконання означених принципів забезпечує ефективне управління масовим спортом.

Даний кодекс був започаткований у жовтні 2016 року, Кодекс спортивного управління визначає рівні прозорості, підзвітності та фінансової доброчесності.

Організації, які шукають державне фінансування для спорту та фізичної активності, повинні відповідати золотим стандартам управління, які вважаються одними з найбільш передових у світі. Виконання озвучених принципів передбачає 3 рівні, в залежності від рівня управління в організації Спортивна Англія виділяє фінансовий ресурс для неї.

Спортивною Англією на період 2018 – 2022 років заплановано виділити понад 1 млрд. фунтів з Національної лотереї та бюджетних коштів на організації та проекти, що будуть:

- створювати більше можливостей для залучення до спорту молоді;
- займатися вихованням та розвитком талановитих дітей;
- створювати відповідні умови у відповідних місцях;
- забезпечувати реальні можливості для громад;
- підтримка місцевої влади для розвитку масового спорту [84].

2.1.2. Досвід Фінляндії. Активний відпочинок та спорт для всіх є дуже популярними серед фінів. За рівнем охоплення населення відповідними заняттями ця країна займає провідне місце у світі.

Кінець 1960-х – початок 1970-х років стали початком інтенсивного розвитку у Фінляндії спорту для всіх. У заяві тодішнього Державного комітету спорту, який діяв у структурі Міністерства освіти Фінляндії, зазначається, що кожному громадянину країни повинні бути надані рівні можливості для занять спортом і фізкультурою відповідно до його здібностей та схильностей. Організація спорту для всіх повинна гарантувати громадянам свободу вибору тієї чи іншої форми спортивної активності, а також можливість участі у процесі прийняття рішень, що мають безпосереднє відношення до масових видів спорту [71, с. 11].

Основні положення спортивної політики Фінляндії визначені Законом про спорт (1998), де встановлено, що створення загальних передумов для розвитку спорту повинно бути головними завданнями держави та муніципалітетів.

Серед пріоритетів державної політики особливе місце відведено забезпеченню бази для розвитку спорту для всіх, що передбачає: 1) задоволення потреби населення у спортивних спорудах за місцем проживання (будівництво та утримання); 2) збереження навколишнього середовища; 3) формування мережі підготовки кваліфікованих інструкторів і керівників програм фізичної рекреації для всіх груп населення; 4) проведення наукових досліджень у сфері спорту для всіх [5, с. 17].

Розвитком спорту для всіх у Фінляндії опікуються губернські (12) і муніципальні (445) спортивні ради, а також Фінська асоціація “Спорт для всіх”, Фінська центральна спортивна федерація, Робітничий спортивний союз і Консультативний комітет зі спорту для спеціальних груп населення [16, с. 128]. Останнім часом фінські корпорації все більшу увагу приділяють створенню умов працівникам для занять спортом для всіх заради зміцнення здоров'я.

У Фінляндії нараховується біля 6800 діючих фізкультурних і спортивних клубів, членами яких є 25 % населення країни. Водночас до занять в клубах залучаються не тільки їх члени, а і всі бажаючі. Так, за деякими оцінками зазначені клуби об'єднують у своїй діяльності дві третини фінів [58]. Вони займаються більше ніж 60 видами спорту. Молодь до 16 років захоплюється футболом, лижним спортом, хокеєм з шайбою, плаванням, легкою атлетикою, ковзанярським спортом, велоспортом, гімнастикою та ходьбою. Майже половина усіх дітей є членами спортивних клубів. Більшість дорослого населення займається спортивною діяльністю самостійно або у неформальних спортивних об'єднаннях без певного плану, найчастіше з метою відпочинку. Вони віддають перевагу традиційним видам спорту – ходьбі, велоспорту, лижам, ковзанам, плаванню та бігу. З-поміж видів спорту, які пропонуються спортивними клубами, дорослим імпонує гімнастика, футбол, волейбол, спортивне орієнтування та хокей з шайбою. Жінки займаються спортом практично на рівні з чоловіками [38, с. 55].

Розвиток спорту для всіх здійснюється у Фінляндії шляхом розробки та реалізації відповідних загальнонаціональних проектів та програм. У першій половині 1990-х років виконувалась програма “Фінляндія в русі” з метою надання громадянам різноманітних спортивних послуг, що відповідають їх запитам. Основні завдання цієї програми: забезпечити реалізацію місцевих та регіональних проектів для розвитку спортивних послуг і створення сприятливих умов для підготовки нових проектів; збільшувати масовість спортивної діяльності шляхом кооперації, широкої просвітницької та інформаційної діяльності. Усі фінські

партії підтримали реалізацію цієї програми. На неї було виділено 2 млн доларів США [29, с. 398].

Із 1995 р. реалізується програма “Фітнес для життя”, в якій значна увага приділяється використанню засобів фізичної культури і спорту для профілактики типових для Фінляндії захворювань: респіраторних, серцево-судинних та опорно-рухового апарату.

У Фінляндії впродовж останніх років конкурентоспроможність спортивної організації все більше залежить від того, наскільки вона задовольняє потреби кожного члена, кожного клієнта, тобто за допомогою механізму “потреби-поставки” та якості обслуговування. Важливо з’ясувати, чим насправді хочуть займатися члени організації, а не керуватися позицією лише її керівництва. Організація прогресує та має необхідні ресурси лише тоді, коли існує потреба в її послугах [83, с. 9].

У 2002 р. урядом Фінляндії прийнято спеціальну резолюцію щодо політики з розвитку рухової активності та оздоровлення, а також Національну програму “Здоров’я – 2015”.

Із 2006 р. Фінською асоціацією спорту для всіх реалізується кампанія “Рухайся 30” [81, с.6], мета якої – це поширення щоденних 30-хвилинних занять фізичними вправами та сприяння дружнім відносинам між особами та командами, що змагаються між собою за програмою цієї кампанії. “Рухайся 30” організована для працівників підприємств, установ та організацій. Первинною її ланкою є команда – 5 членів із капітаном. Ключовою особою є капітан, який організовує заняття команди, готує інформацію про команду та її щоденну організовану рухову активність, надсилає цю інформацію на веб-сайт кампанії “Рухайся 30”. Використання сучасних інформаційних технологій (Інтернет, sms-повідомлення, спеціальні комп’ютерні програми) забезпечує підвищення ефективності запропонованих заочних змагань між командами, структурними підрозділами окремого підприємства та між підприємствами загалом.

Аналізуючи кадрове забезпечення спорту для всіх у Фінляндії, М. І. Золотов, Н. О. Платонова, О. І. Вапнярська відзначають, що муніципальний округ у цій країні з населенням не менше 10 тис. осіб або декілька муніципальних округів загальною чисельністю не менше 10 тис. осіб мають право на державне фінансування заробітної плати одного інструктора зі спорту для соціально незахищених груп населення [28, с. 90].

Волонтери залишаються головним ядром фінського спорту для всіх. Понад 800 тис. добровольців на громадських засадах виконують свої функції у 90 % спортивних клубів [18, с. 126]. Вони працюють інструкторами, офіційними представниками на змаганнях, судьями, обслуговуючим персоналом та керівниками організацій. Критеріями відбору добровольців є ентузіазм та бажання працювати. Ціна внеску добровольців у розвиток спорту становить понад 800 млн доларів США на рік [58].

На законодавчому рівні у Фінляндії унормовано питання організації просвітницької роботи щодо спорту для всіх. Зокрема, Постанова про Фінський інститут спорту встановлює обов'язок для цієї установи проводити рухові, оздоровчі та освітні курси для широких верств населення [379, с. 60].

Фінляндія має один з найвищих показників у світі за рівнем забезпеченості населення спортивними спорудами (один об'єкт на 180 осіб). Фінський спорт фінансується громадянами державою та муніципалітетами, спортивними організаціями. Більшість коштів, які фінські сім'ї витрачають на спорт, йде на оплату спортивних послуг, подорожей, інформаційних послуг, придбання спортивного обладнання та екіпіровки. Значні кошти, призначені для розвитку спорту для всіх, надходять від тоталізаторів та державних лотерей. Активний відпочинок та спорт для всіх є дуже популярними серед фінів. За рівнем охоплення населення відповідними заняттями ця країна займає провідне місце у світі [67, с. 121].

Фінський спорт фінансується громадянами (55 %), державою та муніципалітетами (25 %), спортивними організаціями (20 %). Більшість коштів,

які фінські сім'ї витрачають на спорт, йде на оплату спортивних послуг, подорожей, інформаційних послуг, придбання спортивного обладнання та екіпіровки. Спорт отримує з державного бюджету та муніципальних бюджетів відповідно 0,2 % та 1,5 % їхньої видаткової частини. Значні кошти, призначені для розвитку спорту для всіх, надходять від тоталізаторів та державних лотерей. Спорт у цій країні складає 0,9 % валового національного продукту [83, с. 20].

Відповідно до закону про оподаткування кожен працюючий у Фінляндії має право скористатися послугами щодо занять спортом на 200 євро в рік і на цю суму йому зменшується обсяг податку з фізичної особи [80, с.125].

2.1.3. Досвід Франції. Спорт для всіх визначається важливим компонентом спортивної політики Французької Республіки. Відповідно до законодавства цієї держави органи місцевої влади повинні забезпечувати розвиток спорту передусім з метою створення умов для включення кожного французького громадянина незалежно від статі, віку, здібностей і суспільного положення до рухової та спортивної діяльності – важливого чинника зміцнення здоров'я, розвитку кожної людини, одного із головних елементів виховання, культури і суспільного життя.

Основним нормативно-правовим документом, що регламентує діяльність у сфері фізичної культури і спорту є Спортивний кодекс Французької республіки. В даному акті відзначається, що держава залишає за собою право здійснювати контроль, сертифікацію та ліцензування діяльності у сфері фізичної культури загалом, та масового спорту, зокрема.

Статтею 33 Закону Французької Республіки “Про організацію та підвищення ролі у суспільстві фізичної і спортивної активності” (1994) передбачено функціонування Національної ради фізичної та спортивної активності як консультативного органу, який кожних два роки подає на розгляд Міністра у справах спорту доповідь про підсумки та перспективи державної політики у сфері як масового, так і спорту вищих досягнень [42, с. 210-211].

Рухова активність населення все більше відходить від традиційних моделей, які передбачають обов'язковість змагальної практики. З точки зору муніципальної

спортивної політики у Франції розрізняють два типи розвитку спорту для всіх – “неорганізований”, коли для занять використовуються не призначені для цієї мети території населених пунктів, та “організований” спорт у вільний час на спортивних спорудах або в пристосованих місцях [34, с. 22].

“Неорганізовані” заняття спортом характерні, передусім, для дітей та молоді, які використовують різноманітні види катання (ролики, скейтборд, велосипед тощо), метання, ковзання, ігри з м'ячем, лазіння (по скелях, руїнах, канату тощо). Дорослі практикують здебільшого два види “неорганізованих” занять – біг та їзда на велосипеді.

“Організовані” заняття спортом для всіх в цьому контексті характеризуються як індивідуальні, оскільки здійснюються поза спортивними клубами, асоціаціями та організаціями приватного сектора. Вони пов'язані з використанням муніципальних спортивних споруд або спеціальних місць для занять (безоплатно чи за незначну плату) – басейнів, тенісних кортів, “трас здоров'я”, місць для занять скелелазінням, роликами, настільним тенісом, ігрових, легкоатлетичних і гімнастичних містечок тощо.

Заняття спортом для всіх здійснюються головним чином у громадському секторі. У 2001 р. було зареєстровано 170 тис. спортивних асоціацій, в яких нараховувалось понад 14 млн членів. До їх діяльності залучено більше ніж 2 млн волонтерів [76, с. 2].

У Франції із 1980 р. функціонує Асоціація “Спорт для всіх”, яка реалізує такі завдання: 1) розробка та розповсюдження програм для спортивних клубів; 2) організація та проведення ігор і фестивалів за програмою “Спорт для всіх”; 3) проведення науково-дослідної роботи з проблем рухової активності; 4) підготовка програм активного відпочинку; 5) організація Тижня спорту для всіх; 6) проведення курсів з профілактики серцево-судинних захворювань [49, с. 21].

Французькі муніципальні спортивні служби постійно здійснюють детальний аналіз спортивних потреб населення та забезпечують адаптацію виявлених потреб до реальних можливостей відповідних органів місцевої влади. Зазначаємо, що 89

% комун, населення яких перевищує 5000 тис. мешканців, мають спортивні служби. Розрахунок, виконаний Національною федерацією муніципальних спортивних служб, показує, що на 1 людину, яка працює у службі, припадає приблизно 1000 жителів населеного пункту [53, с. 46].

У Франції більшість комун виділяють такі пріоритети у розвитку спорту для всіх: 1) утримання спортивних споруд; 2) формування політики спорту для всіх; 3) участь у профілактиці захворювань з допомогою різних форм рухової активності [28, с. 95].

Упродовж останніх років у Франції все більшої популярності набуває свято спорту під девізом “Раз, два, три ... переможемо у грі”, яке проводиться у двох варіантах. Перший – протягом визначених двох днів одночасно відбуваються масові заходи практично у всіх населених пунктах Франції. Другий – проведення окремих свят різними спортивними організаціями національного або регіонального рівня. Щорічно відбувається понад 20 таких заходів під патронатом Міністерства спорту Франції[75].

Починаючи з 2004 р., щорічно в одні з вихідних організуються по всій Франції Дні сімейного спортивного дозвілля. До їх програми включають відповідні наукові форуми, дискусії, освітні програми для батьків та дітей, розпродаж за знижками “ліцензій” спортивних асоціацій для сімейних занять тощо. Практично у кожній комуні організуються масові спортивні заходи з різних популярних у цій місцевості видів рухової активності [75].

У Спортивному кодексі Франції (2006) чітко регламентовано процедуру проведення спортивних свят в частині отримання попереднього дозволу, страхування учасників таких заходів та забезпечення їх безпеки. Зокрема, у статті 332-5 цього кодексу зазначається, що за проникнення у місця проведення спортивного свята у нетверезому стані або шляхом застосування сили чи обману застосовується покарання через ув'язнення до року та сплати штрафу 15 тис. євро. [49, с. 21].

У Франції культивується більше 335 спортивних дисциплін, серед яких найбільшою популярністю користуються плавання, різні види велоспорту, ходьба, біг підтюпцем, аеробіка, йога, боулінг, лижні види спорту, футбол, теніс, рибальство [65, с. 4].

За період 2004-2005 рр. у Франції проведено інвентаризацію всіх спортивних споруд незалежно від підпорядкування та форм власності. На основі результатів цієї інвентаризації можна констатувати, що станом на 1 січня 2006 р. у цій країні функціонувало 313 557 спортивних об'єктів 179 типів. З-поміж них 15 % становлять спортивні майданчики різного профілю, 14 % – тенісні корти, 11 % – футбольні поля, 5 % – приміщення для “мультиспортивних” занять. 76,7 % спортивних споруд знаходиться у власності комун. Комерційною є кожна двадцята споруда, а кожна тридцята – це власність спортивних асоціацій. Відповідно 1,7-1,8 % спортивних об'єктів належить державі та регіональній владі, а також приватним особам для власних потреб без комерційного використання.

Після відомих подій з насильством та безпорядками у містах Франції наприкінці 2005 р. центральна влада використовує можливості спорту для всіх з метою охоплення молоді з бідних міських кварталів до активного соціально орієнтованого відпочинку. Зокрема, з вересня 2006 р. за рахунок коштів державного бюджету створено 330 робочих місць у спортивних асоціаціях, які працюють у соціально напружених місцях. Реалізується програма “Спортивний купон” для французьких сімей зі скромними доходами. Міністерство спорту здійснює прямі платежі спортивним клубам за заняття в них дітей до 18 років з таких сімей [78, с. 72].

Фінансування спорту з державного бюджету становить 0,2 % його загального обсягу, а з бюджету провінцій – від 2 до 7 % та понад 5 % комунального бюджету. У 2002 р. асигнування на спорт з усіх джерел (фізичні особи, бюджети усіх рівнів, підприємства) становили 26,5 млрд євро, або 1,7 % ВВП Франції. При цьому, витрати населення дорівнюють половині зазначеної суми, а держави і місцевих органів влади – 41 %. Внесок підприємств –

традиційно скромний – 9 %. З 1995 по 2003 р. обсяги фінансування спортивного сектора зросли у Франції на 62 % [66, с. 59].

В 1979 р. у Франції створено Національний фонд допомоги спорту (FNDS). Міністр спорту є розпорядником коштів і визначає основні напрямки їх використання за поданням Ради Фонду, половина складу якої формується Національним олімпійським комітетом, а інша – центральним органом виконавчої влади з питань спорту. Надходження до FNDS забезпечуються за рахунок 2,9 % від збору з продажі квитків на спортивні змагання високого рівня та 2 % від прибутків державного підприємства “Французька лотерея”. З 2000 р. до зазначеного Фонду відраховується 5 % від оплати за право на телевізійну трансляцію спортивних подій високого рівня. У 2005 р. FNDS розпоряджався 260 млн євро, що в 1,3 рази більше, ніж у 2002 р. Серед напрямів використання коштів FNDS домінуюче місце відводиться підтримці регіональних та місцевих організацій на зміцнення матеріально-технічної бази розвитку спорту [66, с. 78].

У Франції відповідним законом від 10 січня 1991 р. заборонено рекламу та спонсорство спорту відносно алкогольних напоїв. Цей закон також забороняє продаж алкогольних напоїв у місцях проведення змагань. Закон від 27 січня 1993 р. забороняє рекламу тютюнових виробів у спортивному секторі [67, с. 126].

Президентом Франції Ніколя Саркозі у травні 2007 р. створено Міністерство здоров'я, молоді та спорту. Як зазначає, міністр Р. Бечелот-Наргені, таке поєднання охорони здоров'я і спорту в одному центральному органі виконавчої влади має дати добрий сигнал для суспільства щодо використання можливостей рухової активності для оздоровлення населення країни. Одним з пріоритетів нового міністерства визначено пошук шляхів залучення коштів від медичного страхування для розвитку спорту для всіх. З-поміж головних завдань – сприяння будівництву нових спортивних споруд у комунах з урахуванням необхідності забезпечення їх рівномірного розподілу між регіонами та підвищення доступності для широких верств населення. Мета державної політики – продовження роботи зі створення умов для ліквідації відставання

Франції від північних країн Європи щодо залучення співгромадян до спортивної діяльності [74].

На особливу увагу заслуговує питання побудови управління масовим спортом на місцевому рівні. Спортивні послуги населенню, що надаються в рамках масового спорту, мають ряд особливостей, серед яких основними можна назвати їх високі капітало- і інформоемність. Будівництво й оснащення фізкультурно-спортивної споруди вимагає значних капіталовкладень, а тенденція розширення послуг, що надаються, включення додаткових і супутніх послуг у комплекс обслуговування населення, утворюють стійку передумову збільшення цих витрат. Аналогічна тенденція стосується трудових ресурсів: постійно не лише підвищується безпосередньо кваліфікація тренерського й управлінського персоналу, а й зростають вимоги до їх роботи – збільшується інформаційне навантаження, з'являються нові методики, засоби і методи тренування тощо.

Отже, масовий спорт в Європі у першу чергу є механізмом оздоровлення населення, досягнення самореалізації, самовираження і розвитку, а також засобом боротьби проти асоціальних явищ. Внаслідок чого, європейські держави надають питанням розвитку масового спорту особливу значущість, ставлячи за основну мету залучення населення до занять фізичною культурою і спортом. Показниками процесів розвитку масового спорту є: підвищення ролі держави в підтримці масового спорту, а також всіх форм організації діяльності в цій сфері, використання масового спорту в профілактичних і лікувальних заходах, профілактиці негативних соціальних явищ, використання спорту в етичному, естетичному та інтелектуальному розвитку молоді. У більшості країн реалізуються єдині підходи до ресурсного забезпечення масового спорту, засновані на його пріоритетності і визнанні високої соціальної значущості.

Необхідно відзначити, що європейській системі організації функціонування масового спорту при всіх її безперечних перевагах притаманні і деякі недоліки. Науковці С. І. Самигін, П. С. Самигін, М. Ю. Попов на підставі узагальнення досліджень Б. Ванройзеля і М. Такса прийшли до наступних висновків: з одного

боку, за даними вказаних дослідників, завдяки спорту для всіх збільшилось число тих, хто займається спортом, однак, з іншого боку, серед них відносно невелика частка молоді і людей похилого віку. Незважаючи на підтримку масового спорту з боку спортивних організацій, включаючи клуби та федерації, в цілому вона, на думку Б. Ванройзеля і М. Такса, є досить слабкою. Поряд із зазначеними недоліками, системі організації масового спорту в європейських країнах притаманні і інші негативні риси: як і раніше неоднаковими тут, незважаючи на демократизацію спорту, залишаються можливості для участі в спортивному русі представників різних соціально-демографічних груп, етнічних і інших меншин, досить пригніченими почуваються місцеві традиційні види спорту і народні ігри. Крім цього, масовий спорт і його законодавча база стають все більш залежними від економіки розглянутих країн [51].

У результаті дослідження європейського досвіду управління масовим спортом можемо зробити кілька загальних висновків, які у подальшому дають можливість вдосконалити систему управління масовим спортом України. Значну роль у сучасній системі управління масовим спортом відводиться громадським організаціям і спортивним конфедераціям (федераціями). В умовах децентралізації запровадження європейського досвіду державного управління в Україні доцільним є більш детальне вивчення аспектів управлінських методів та систем, що ефективно функціонують в розвинених країнах.

У подальшому необхідно проаналізувати можливість запровадження вивчених методів у систему управління адміністративно-територіальної одиниці України.

2.2. Канадський досвід управління масовим спортом.

У 1961 р. прийнято Закон Канади про фізичну підготовку та аматорський спорт з метою залучення уряду країни до вирішення проблеми збільшення рівня залучення громадян до організованої рухової активності, оскільки на той час

відзначався низький рівень фізичної підготовленості канадців, а особливо молоді [31, с. 15].

На початку 1970-х років організація “Фітнес Канади”, яку фінансував уряд, реалізувала програму “Залучення – дія”, що сприяла усвідомленню канадцами позитивного впливу спорту для всіх і спонукала багатьох з них до рухової активності. У той час також започатковано проведення загальнонаціональних обстежень фізичного стану населення країни. Вони проводяться, як правило, раз у п’ять років та включають письмові опитування щодо способу життя, обсягу тижневої рухової активності, схильності до певного виду спорту, а також тестування фізичної підготовленості канадців від 7 до 69 років. Інформація, отримана в ході таких обстежень, складає основу багатьох рішень уряду і різних організацій щодо заходів, спрямованих на оздоровлення канадської нації [19, с. 4].

Важливу роль в активізації розвитку спорту для всіх в Канаді відіграла Національна декларація з рекреації, яка прийнята у 1987 р., та урядовий документ 1996 р., назва якого – “Рухова активність: план діяльності”. З метою формування сучасної державної політики у сфері спорту уряд Канади у 2001 р. провів Національний спортивний саміт. На цьому форумі було схвалено Стратегію розвитку спорту в Канаді до 2022 р. У ході реалізації цієї стратегії буде сформовано динамічне спортивне середовище, в межах якого всі канадці матимуть змогу займатися спортом відповідно до своїх інтересів та можливостей [86].

Суттєвий внесок у функціонування системи спорту для всіх у державі здійснює Канадський союз активного життя, який з метою координації спільних дій для залучення до рухової активності усіх канадців об’єднує понад 80 громадських організацій, що розташовані у різних місцях країни. Цей союз розробив та розпочав реалізацію “Всеканадської програми рухової активності”, яка включає три пріоритети: 1) популяризацію інформації щодо можливості подолання соціальних бар’єрів до активного способу життя шляхом консолідації зусиль громадян та урядовців; 2) удосконалення інфраструктури активного життя

громад; 3) виховання активних дітей. Передбачається, що реалізація зазначеної програми дозволить до 2010 р. забезпечувати зростання рівня залучення населення до рухової активності щорічно на 2–3 % [80, с. 125].

В Канаді використовується така кваліфікація рівня активності: бездіяльними визнаються особи, витрати енергії на рухову активність яких становлять щоденно менше 1,5 кілокалорій на один кілограм маси тіла впродовж останніх 12 місяців; помірно активні – 1,5-3,0 кілокалорії; активні – більше 3,0 кілокалорій. Одна четверта канадців у віці 20 років і старше є активною, а інша – помірно активною. 51 % населення Канади – бездіяльні (48 % – чоловіки та 54 % – жінки). Серед 100 видів спорту, якими займаються канадці, найпопулярнішими є хокей з шайбою, гольф та бейсбол, а також футбол, баскетбол, волейбол, лижні види спорту, плавання та їзда на велосипеді [77].

Успішність реалізації програм “Спорт для всіх” залежить від ефективності використання засобів масової інформації. Канадські фахівці виділяють такі основні напрямки відповідної роботи ЗМІ: 1) використання усіх можливих сучасних засобів реклами і комунікацій; 2) орієнтація на рівень “середнього мешканця”; 3) помірний гумористичний стиль в роботі; 4) тісний контакт з представниками засобів масової інформації. У кампанії “Спорт для всіх” задіяні 350 радіостанцій, 200 телевізійних станцій, 75 великих журналів і понад 500 газет [32, с. 24].

Уряд Канади забороняє використовувати спорт для реклами продуктів, які завдають шкоди здоров'ю. Це, зокрема, стосується тютюнових і лікеро-горілчаних виробів. Якщо фірма, що виробляє ці продукти, субсидує ту чи іншу спортивну організацію, то ці гроші уряд просто конфіскує [17, с. 101].

У всіх десяти провінціях і на двох територіях Канади діють відділення з управління спортом. Головну увагу вони приділяють наданню підтримки місцевим громадам, де знаходиться основний центр розвитку спорту та оздоровчої роботи з населенням. Відповідна діяльність координується структурними підрозділами муніципалітетів, які відповідають за організацію

відпочинку і розваг населення. На місцях забезпечують: 1) будівництво нових і експлуатацію діючих спортивних споруд; 2) надання для широких верств населення парків та спортивних об'єктів загальноосвітніх та вищих навчальних закладів в неурочний час; 3) проведення масових спортивних заходів; 4) підготовку кадрів; 5) тестування фізичної підготовленості населення; 6) сприяння роботі оздоровчих центрів та спортивних клубів [77].

В Канаді провінції зазвичай проводять автономну політику з питань спорту для всіх [17, с. 158-159]. Наприклад, у провінції Квебек для боротьби з гіпокінезією широко використовуються різні форми та засоби суспільного та індивідуального впливу за місцем роботи, навчання, проживання та відпочинку населення. Зокрема, ефективними визнано такі шляхи [70, с. 23]:

- збільшення доступності інфраструктури відпочинку (зелені зони, парки), спортивних споруд, велосипедних і бігових доріжок;
- проведення кампаній з соціального маркетингу з метою формування потреб у людей до рухової активності;
- створення умов для виконання громадянами фізичних вправ у навчальних закладах, на підприємствах, установах та організаціях;
- покращення індивідуальної роботи з особами для покращення організації їхньої рухової активності під час дозвілля.

Одним з яскравих прикладів успішного розвитку спорту для всіх в Канаді є проведення канадського Тижня рухової активності, який відбувається щорічно у травні [33, с. 54].

Уряд Канади, як зазначив Державний секретар з питань спорту Х. Гьоргіс, протягом 2007-2008 рр. інвестував понад 5 млн канадських доларів для відновлення програми ParticipACTION, яка має на меті виховання потреби у руховій активності та забезпечення навчання канадців усіх вікових груп основам здорового способу життя та особливостям використання фізичних вправ у повсякденному житті. Заради цього активізується робота засобів масової інформації та запропоновано відповідні Інтернет-послуги. Щорічно виділяється

більше як 140 млн канадських доларів для підтримки спорту «від ігрового майданчика до подіуму» [82].

Із 1 січня 2007 р. почала діяти в Канаді “дитяча податкова знижка для фітнесу” з метою забезпечення належного рівня рухової активності дітей до 16 років, оскільки останнім часом на 11 % зросла кількість дітей з надмірною вагою та на 5 % - з ожирінням, а також знизився рівень залучення їх до спортивних занять. Ця пільга передбачає, що батьки мають право сплатити за кожну дитину вказаного віку 500 канадських доларів у рік за її участь у різних програмах рухової активності і на цю суму зменшується для них податок із фізичних осіб. Зазначена знижка використовується для покриття витрат на оплату: частини членських внесків у спортивних клубах або частини вартості отриманих оздоровчих послуг у фітнес-центрах; за участь в позаурочних секціях у загальноосвітніх навчальних закладах; за перебування у літніх та спортивних таборах, в яких щоденно 50 % часу відводиться для організованої рухової активності [79]. Громадські організації ініціювали збір підписів заради розповсюдження такої податкової пільги і для дорослого населення Канади з метою підтримки здорового способу життя та зменшення національних витрат на лікування захворювань [64].

Спорт у Канаді має суттєвий вплив на економіку. У 1996 р. середня канадська сім'я витратила більше 700 канадських доларів на спортивні товари і послуги. А уже через вісім років такі витрати становили 1963 доларів, тобто зросли у 2,8 разів. Кожен канадець незалежно від віку в середньому витратив на спорт 495 канадських доларів у 2004 р. [69].

Спорт і відпочинок забезпечують приблизно 1,1-1,2 % валового національного продукту Канади і майже 2 % робочих місць. Покращення здоров'я канадців завдяки залученню до організованої рухової активності значно зменшило б затрати на охорону здоров'я. За висновками експертів прями та побічні витрати на лікування захворювань, пов'язаних з руховою пасивністю канадців, становлять приблизно 2,5 млрд канадських доларів на рік [68, с. 37].

Понад 18 % дорослого населення є волонтерами у сфері спорту [77]. Переконані, що такий великий відсоток волонтерів сприяє утвердженню здорового способу життя серед канадців.

Таким чином, на прикладі Канади нами узагальнено передовий міжнародний досвід та результати наукових досліджень стосовно організаційних особливостей розвитку спорту для всіх, які доцільно враховувати під час формування відповідної системи в Україні.

2.3. Досвід Японії щодо управління закладами масового спорту.

Використання рухової активності для оздоровлення населення має у цій державі давні традиції, що йдуть ще з часів впровадження Морального кодексу самураїв (XIII ст.), який передбачав виховання самодисципліни, скромності, простоти та поваги до законів. До цього часу в Японії збережено ще багато відповідних ритуалів та процедур [73, с. 14].

Аналізуючи ретроспективу розвитку сучасного масового спорту в Японії, Y. Yamaguchi [89, с. 64] виділив три етапи (рис. 2.2.).

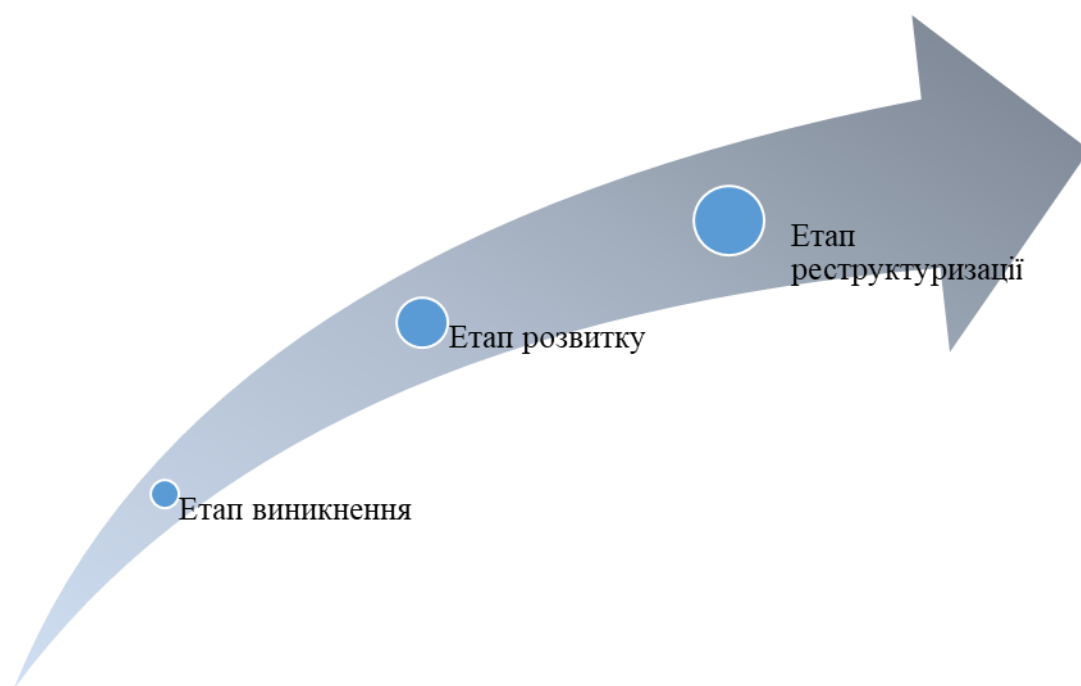


Рисунок 2.2 – Етапи розвитку масового спорту в Японії

Етап виникнення (1961 – 1987 рр.). У 1961 р. прийнято закон сприяння розвитку спорту, започатковано проведення загальнояпонського спортивного Дня здоров'я (10 жовтня – день відкриття у 1964 р. Ігор XVIII Олімпіади), збільшено масовість національного спортивного фестивалю, який проводився з 1946 р., та засновано систему уповноважених з питань спорту в громадах.

Етап розвитку (1988 – 2000 рр.). У 1988 р. створено департамент спорту для всіх у складі Міністерства освіти, науки, спорту і культури. У цьому ж році Національний спортивний фестиваль трансформовано у Національний фестиваль спорту і рекреації та започатковано проведення Національних юнацьких ігор та інших масових змагань (День виклику, День ходьби тощо). У 1991 р. засновано Японську асоціацію спорту для всіх, яка увійшла до Міжнародної асоціації спорту для всіх (TAFISA) та відповідної континентальної структури в Азії, а в 1998 р. прийнято закон, який передбачає розширення податкових пільг для компаній, де створюються умови працівникам для занять організованою руховою активністю.

Етап реструктуризації розпочався у 2001 р., коли міністерство, що відповідає за спорт, було реорганізовано у Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій. У цьому ж році сформовано Національний центр спортивної науки, який здійснює ряд досліджень сучасних проблем спорту для всіх, та затверджено “План розвитку спорту на 2001-2010 роки”, де визначено, що пріоритетною для Японії є реалізація концепції доступності спорту для всіх громадян країни, незалежно від місця їх проживання, навчання та роботи, у відповідності до їх фізичного стану і потреб, віку, здібностей, інтересів та захоплень.

Спрямованість спортивної політики в Японії визначається гаслом: “Спорт для кожного, в будь-який час та всюди”. За впровадження такої політики відповідає загалом 12 міністерств та відомств у співпраці з громадськими організаціями [40, с. 13]. Серед таких організацій особливе місце відводиться уже згаданій Японській асоціації спорту для всіх, а також Японській аматорській спортивній асоціації, Японській молодіжній асоціації спортивних клубів,

Японській національній асоціації активного відпочинку, національним федераціям фізичного виховання, окремо для молодших та старших класів загальноосвітньої школи, Національному конгресу з фізичної підготовки, Японській підприємницькій асоціації з фізичної культури [17, с. 68-69].

Аналіз спеціальної літератури дозволяє констатувати, що основою масового спорту є спортивні клуби, що характеризуються: 1) малою чисельністю членів – один клуб об'єднує 25-30 осіб; 2) великою кількістю спортивних клубів - 350 тис. клубів; 3) вузькою специфікою клубів щодо статі та віку членів, видів рухової активності (як правило, один вид спорту).

Від загальної кількості спортивних клубів приватні складають в Японії менше як піввідсотка. Дві третини таких клубів надають оздоровчі послуги на власних базах із використанням плавання, тенісу та фітнесу [73, с. 24-25]. Оплата за послуги складає у престижних японських клубах 80-100 доларів США за один місяць [30, с. 205].

Японські науковці відзначають недосконалість діяльності спортивних клубів за місцем проживання, для яких характерною є обмеженість щодо комплексного охоплення різних груп населення та сприяння розвитку окремих видів спорту. Типовими для Японії на рівні громад є малочисельні волейбольні клуби для домогосподарок, спортивні клуби для мам тощо. Загалом 95 % клубів за місцем проживання є вузько специфічними. У зв'язку з цим у “Плані розвитку спорту на 2001-2010 роки” передбачено створення муніципальних багатопрофільних спортивних клубів для різних вікових та соціальних груп населення, а також загальнодоступних спортивних центрів у всіх місцевих територіальних одиницях [88, с. 44].

Спортивний фонд Sasakawa, починаючи з 1992 р., раз на два роки проводить опитування населення Японії стосовно рівня залучення до рухової активності. Виділяють чотири рівні активності: рівень 1 – менше двох разів на тиждень (від 1 до 103 разів на рік); рівень 2 – більше двох разів на тиждень (104 і

більше разів на рік); рівень 3 – більше двох разів на тиждень понад 30 хв; рівень 4 – більше двох разів на тиждень понад 30 хв з високою інтенсивністю [72].

У 2004 році за сумою усіх рівнів залучення населення до спортивної діяльності показник в Японії становить 73,4 %, в тому числі: рівень 1 – 28,1 %, рівень 2 – 9,2 %, рівень 3 – 20,0 %; рівень 4 – 16,1 %. Це в середньому втричі більше у порівнянні з 1992 р. Показники активності чоловіків і жінок практично однакові. Водночас вони відрізняються за популярністю видів спорту. Так, до першої п'ятірки таких видів чоловіки відносять прогулянки (29,4 %), ходьбу (20,4 %), боулінг (18,0 %), гольф (17,0 %) та рибну ловлю (16,1 %), а жінки – прогулянки (38,3 %), ритмічну гімнастику (23,1 %), ходьбу (22,8 %), боулінг (14,9 %) та плавання (9,3 %). Головними мотивами занять спортом для всіх японці відзначають: зміцнення здоров'я (55,7 %), спілкування з іншими людьми (24,9 %), отримання емоційного збудження (18,1 %), зняття напруги та досягнення розслабленості (15,7 %), корекція ваги тіла (12,8 %) та покращання настрою (12,7 %). За цими показниками спостерігається гендерна рівність [85, с. 4].

В Японії серед найбільш масових заходів зі спорту для всіх виділяють День виклику, Національний фестиваль спорту і рекреації, Національний фестиваль здоров'я та День ходьби [88, с. 31-32] (Рис. 2.3.).

День виклику – це заочні змагання між громадами, суть яких полягає в порівнянні кількості громадян у відсотках до їх загальної чисельності, які в останню середу травня кожного року беруть участь у заходах зі спорту для всіх безперервно протягом не менше як 15 хвилин. Такі змагання проводяться з 1993 р. За останні десять років кількість муніципалітетів, що беруть участь у Дні виклику, зросла більше як у 60 разів. У середньому понад 70 % жителів відповідних населених пунктів залучаються до рухової активності оздоровчої спрямованості.

Національний фестиваль спорту і рекреації проводиться щорічно з 1988 р. як багатоступінчасте змагання з фінальною частиною загальнодержавного рівня. Брати

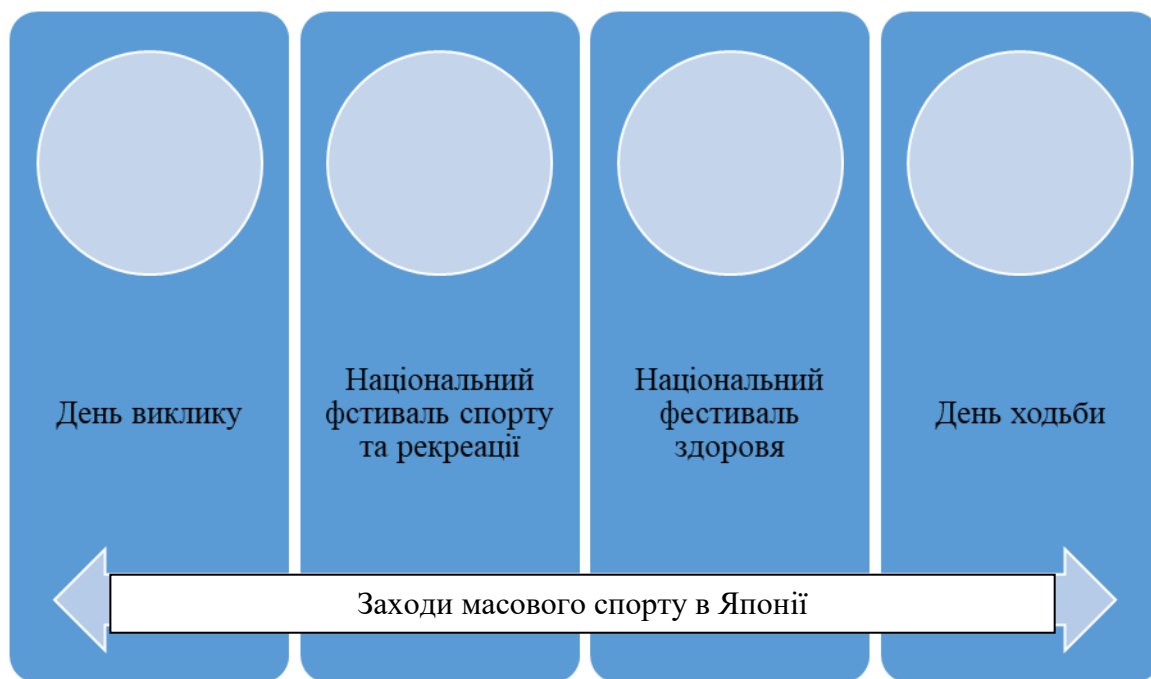


Рисунок 2.3 – Заходи масового спорту в Японії

участь у таких змаганнях може кожен без будь-яких обмежень. Програма фестивалю передбачає змагання серед учасників різних вікових груп. Під час фіналу фестивалю проводяться Спортивні форуми та виставки, в ході яких презентуються нові форми організованої рухової активності, відповідне обладнання та інвентар, інноваційні підходи до збереження здоров'я населення [44 , с. 34].

Національний фестиваль здоров'я також проводиться щорічно з 1988 р. з метою залучення осіб старшого віку до рухової активності для зміцнення їхнього здоров'я та сприяння творчому довголіттю. Такі фестивалі включають змагання з національних видів спорту та організуються у різних префектурах для учасників з усієї Японії.

День ходьби – традиційний щорічний захід, що проводиться впродовж трьох днів, включаючи першу неділю листопада, в лісопарках Сайтами біля Токіо. Учасники не змагаються за першість, а для задоволення проходять у перший день 10 км, у другий – 20 км, а в третій – 50 км. В останні роки в таких заходах бере участь понад 100 тис. осіб.

В кінці 1980-х років в Японії сформовано ефективну державну систему підготовки менеджерів та інструкторів зі здоров'я та фітнесу. Відповідний рівень кваліфікації надається після проходження підготовки у встановлених навчальних закладах з обов'язковим вивченням тренувальних технологій та наданням необхідних медичних знань [73, с. 30].

Завдяки зусиллям місцевих органів влади, в Японії сформовано розгалужену мережу спортивних споруд. Тут функціонує понад 51 тис. спортивних залів, 33 тис. плавальних басейнів та 14 тис. площинних спортивних споруд. Японія має один з найкращих у світі показників забезпеченості басейнами – 1120 м² на 10 тис. осіб. Характерно, що більше 80 % спортивних споруд розміщені у навчальних закладах усіх рівнів. Приватні спортивні споруди складають менше одного відсотка від їхньої загальної кількості [28, с. 260-261].

Фінансування розвитку спорту в Японії з державного бюджету становить 0,45-0,5 % його видаткової частини, або 0,08-0,1 % від валового національного продукту. 97 % спортивного бюджету спрямовується на підтримку проектів та програм різних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Значні асигнування на розвиток спортивного руху виділяються з місцевих бюджетів, а також системою соціального страхування (медичне страхування, пенсійне страхування, страхування зайнятості) та від проведення лотерей “тото” та “тото-гол” [73, с. 15-18].

Висновки до другого розділу

У розділі відзначається, що масовий спорт в Європі у першу чергу є механізмом оздоровлення населення, досягнення самореалізації, самовираження і розвитку, а також засобом боротьби проти асоціальних явищ. Внаслідок чого, європейські держави надають питанням розвитку масового спорту особливу значущість, ставлячи за основну мету залучення населення до занять фізичною культурою і спортом.

Показниками процесів розвитку масового спорту є: підвищення ролі держави в підтримці масового спорту, а також всіх форм організації діяльності в цій сфері, використання масового спорту в профілактичних і лікувальних заходах, профілактиці негативних соціальних явищ, використання спорту в етичному, естетичному та інтелектуальному розвитку молоді. У більшості країн реалізуються єдині підходи до ресурсного забезпечення масового спорту, засновані на його пріоритетності і визнанні високої соціальної значущості.

Відзначено, що масовий спорт і його законодавча база стають все більш залежними від економіки країни.

Охарактеризовано шляхи активізації розвитку масового спорту у Канаді, а саме: збільшення доступності інфраструктури відпочинку (зелені зони, парки), спортивних споруд, велосипедних і бігових доріжок; проведення кампаній з соціального маркетингу з метою формування потреб у людей до рухової активності; створення умов для виконання громадянами фізичних вправ у навчальних закладах, на підприємствах, установах та організаціях; покращення індивідуальної роботи з особами для покращення організації їхньої рухової активності під час дозвілля.

Виокремлено три етапи масового спорту (зародження, розвитку, реструктуризації) та охарактеризовано найбільш масові заходи зі спорту для всіх: День виклику, Національний фестиваль спорту і рекреації, Національний фестиваль здоров'я та День ходьби.

Розвиток масового спорту в Україні потребує вирішення комплексу організаційних, економічних та правових питань з врахуванням досвіду зарубіжних країн, що особливо важливо для розвитку здорової і соціально активної нації.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань кваліфікаційної роботи вивчено зарубіжний досвід управління суб'єктами масового спорту, що дало можливість зробити такі висновки.

1. З'ясовано стан розробленості проблеми управлінні суб'єктами масового спорту. Проведений аналіз літературних та інформаційних джерел дозволив встановити, що з позицій сьогодення через складне соціально-економічне становище українського суспільства, погіршення стану здоров'я населення (зростання популярності малорухомого способу життя (захоплення комп'ютерними іграми, соціальними мережами, перегляд телепередач тощо), збільшення надмірних стресових навантажень та ін.), невідповідність вимогам сучасності та світовим стандартам ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту, відсутність сталих традицій та мотивації щодо масового спорту як важливого фактору фізичного та соціального благополуччя, відсутність спортивної інфраструктури суб'єкти масового спорту не спроможні задовольнити потреби населення у щоденній руховій активності.

Представлено авторське тлумачення поняття «масовий спорт – діяльність суб'єктів фізичної культури і спорту з організації та проведення змагальних заходів з доступним фізичним навантаженням з метою зміцнення здоров'я людей у вільний час та пропаганди здорового способу життя».

Охарактеризовано масовий спорт як соціальне явище через культурний та фізичний капітали у трьох станах: інкорпорований, об'єктивований, інституціоналізований.

2. Розглянуто діяльність Центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», які створені з метою створення умов для реалізації права громадян на заняття фізичною культурою і спортом та покращення фізкультурно-оздоровчої роботи серед населення за місцем проживання та місцях відпочинку населення. Охарактеризовано типову організаційно-штатну структуру (інформаційно-

організаційний відділ, методично-консультативний відділ, відділ фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи, методично-консультативний відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення, кадрова і фінансові відділи (служби)) центрів для виконання завдань, що стоять перед ними.

3. Встановлено, що показниками процесів розвитку масового спорту є: підвищення ролі держави в підтримці масового спорту, а також всіх форм організації діяльності в цій сфері, використання масового спорту в профілактичних і лікувальних заходах, профілактиці негативних соціальних явищ, використання спорту в етичному, естетичному та інтелектуальному розвитку молоді. У більшості країн реалізуються єдині підходи до ресурсного забезпечення масового спорту, засновані на його пріоритетності і визнанні високої соціальної значущості. Відзначено, що масовий спорт і його законодавча база стають все більш залежними від економіки країни.

Розвиток масового спорту в Україні потребує вирішення комплексу організаційних, економічних та правових питань з врахуванням досвіду зарубіжних країн, що особливо важливо для розвитку здорової і соціально активної нації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх актуальних і практично значущих проблем управління суб'єктами масового спорту.

Подальшого вивчення потребують питання діджиталізації процесів управління суб'єктами сфери фізичної культури і спорту загалом, та масового спорту зокрема.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Арефьев В. Г. Основы теории та методики физического воспитания : учебник. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 268 с.
2. Бальсевич В. К. Онтокинезиология человека. М. : Теория и практика физической культуры и спорта, 2000. 275 с.
3. Бойчук М. А. Місцеве самоврядування розбудови громадянського суспільства. *Пам'ять століть*, 2007. № 1. (64). С. 129 – 144.
4. Большаков А.С. Менеджмент : учебное пособие. СПб. : Питер, 2000. 160 с.
5. Бомова Н. Б. Рекреационный спорт в Финляндии. *Теория и практика физической культуры*, 1989. № 6. С. 15–17.
6. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. М. : Книжный мир, 2005. 860 с.
7. Бурдые П. Программа для социологии спорта. URL: <http://bourdieu.name/content/programma-dlja-sociologii-sporta> (дата звернення: 12.11.2021).
8. Бурдые П. Различение: социальная критика суждения. *Экономическая социология*, 2005. №3. С. 25–48.
9. Бурдые П. Формы капитала. *Экономическая социология*, 2002. №5. С. 60–74.
10. Визитей Н. Н. Физическая культура личности (проблемы человеческой телесности: методические, социально-философские, педагогические аспекты). Кишинев, 1989. 110 с.
11. Володько М. В. Физическая культура и спорт как социальные феномены общества (правовые основы). *Вестник Пермского университета. Серия: Юридические науки*, 2009. №4. С. 33–39.
12. Гасюк І.Л. Організаційна структура державного управління фізичною культурою та спортом в Україні. *Університетські наукові записки*, 2010. № 3. С. 195–203.

13. Гончаренко М. С. Валеологічний інструментарій апаратно-програмної діагностики і моніторингу здоров'я : навч. посібник. Х. : Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 135 с.
14. Гончаренко С.У Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
15. Горшков В. Е. Экономическое управление физической культурой и спортом. *Теория и практика физической культуры и спорта*, 2006. №9. С. 17-21.
16. Гостев Р. Г. Спорт и законодательство. М.: НИЦ „Еврошкола”, 2001. 438 с.
17. Гуськов С. И. Государство и спорт. М. : Физическая культура, 1996. 176 с.
18. Гуськов С. И., Соколов А. С. Местные органы власти и спорт. – М.: Полиграф-сервис, 1998. 223 с.
19. Гуськов С. І. Повчальний приклад. *Спортивна газета*, 1989. № 136 (14 листопада). С. 4.
20. Данилевич М. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності: теоретико-методичний аспект : монографія. Львів: ЛА «Піраміда», 2018. 460 с.
21. Дутчак М. В., Баженов Є. В. Теоретичний аналіз дефініції «оздоровчо-рекреаційна рухова активність». *Спортивна наука України*. 2015. №5 (69). С. 56–63.
22. Дутчак М. В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні : монографія. Київ : Олімпійська література, 2009. 457 с.
23. Дутчак М.В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні: автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2009. 39 с.
24. Економічний словник-довідник / за ред. С.В. Мочерного. К. : Феміна, 1995. 368 с.

25. Жданова О.М., Чеховська Л. Я. Основи управління сферою фізичної культури і спорту : навч. посіб.. Львів : ЛДУФК, 2017. 244 с.
26. Журба М. А. Правові засади масового спорту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. С. 26-28.
27. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 10.12.2021)
28. Золотов М. И. Платонова М. И., Вапнярская О. И. Экономика массового спорта: [учебное пособие]. М.: Физическая культура, 2005. 300 с.
29. Исаев А. А. Спортивная политика России. М.: Советский спорт, 2002. 512 с.
30. История физической культуры и спорта: [учеб. для ин-тов физ. культ.] / [ред. В. В. Столбов]. – М.: Физкультура и спорт, 1983. 359 с.
31. Канада: государство и спорт. Обзорная информация. М.: ВНИИФК, 1988. 32 с.
32. Кисби Р. Подход к проблеме „Спорт для всех” в Канаде. *Массовая физическая культура и спорт за рубежом*, 1988. № 5. С. 24–25.
33. Козьмина В. П., Петрачев М. А., Колесов А. А. Анализ диссертационных работ по проблемам физической культуры и спорта (1984–1988 гг.). Теория и практика физической культуры, 1989. № 6. С. 52–56.
34. Кутепов М. Е. Управление спортом в муниципалитетах Франции: правовые основы. Спорт для всех, 1999. № 4. С. 21–23.
35. Ленкова О. О. Становлення та розвиток поняття «здоровий спосіб життя» у педагогічному процесі. *Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2015. Т. 15. Вип. 1 (49). С. 214–217.
36. Лобань Г. А. Формування здорового способу життя студентів як запорука суспільного та економічного розвитку держави. *Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2015. Т. 15. Вип.1 (49). С. 30–32.
37. Мандюк А. В. Зарубіжні системи фізичного виховання : курс лекцій. Львів : ЛДУФК, 2018. 64 с.

38. Массовый спорт и физическое воспитание в Финляндии. *Наука в олимпийском спорте*, 2000. Специальный выпуск. С. 53–59.

39. Менеджмент : навч. посіб. / за ред. С.І. Михайлова. Вінниця : НОВА КНИГА, 2006. 416 с.

40. Михайлов А. Быстрее, выше, сильнее. *Япония сегодня*, 2000. № 2. С. 12–18.

41. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 31.01.2014 № 323 «Про затвердження Положення про центри фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-14#Text> (дата звернення 29.09.2021).

42. Национальное законодательство о физической культуре и спорте: Хрестоматия: в 2-х томах [авторы-составители В.В. Кузин, М.Е. Кутепов]. М.: СпортАкадемПресс, 2002. Том 1: Законодательные акты о физической культуре и спорте. 448 с.

43. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2015 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016> (дата звернення 12.10.2021).

44. Организация и состояние массового спорта в Японии. *Физкультурно-оздоровительная работа в зарубежных странах*, 1991. № 3. С. 35–36.

45. Піскун І. П. Безпека життєдіяльності: підручник. Суми : Вид. «Університетська книга», 2000. 301 с.

46. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. №49 «Про утворення центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/49-2003-%D0%BF#Text>. (дата звернення 20.11.2021).

47. Постанова Кабінету Міністрів України від 4.11.20 №1089. Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>. (дата звернення 1.12.2021).

48. Радаев В. В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация. *Экономическая социология*, 2002. С. 20–32
49. Рейно Д. Программа “Спорт для всех” в юго-западной части Франции. *Массовая физическая культура и спорт за рубежом*, 1988. № 5. С. 20 - 23.
50. Ритцер Дж. Современные социологические теории. Спб.: Питер, 2002. 688 с.
51. Самыгин С. И. , Самыгин П. С. , Попов М. Ю. Спорт как институт социализации современной российской молодежи. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/sport-kak-institut-sotsializatsii-sovremennoy-rossiyskoy-molodezhi> (дата звернення: 12.12.2021).
52. Сіренко Р.Р. Державна політика ефективного управління системою фізичної культури та масового спорту в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*, 2017. №2(17). С. 116-120.
53. Соколов А. С. Роль и участие местных органов власти Германии и Франции в развитии физического воспитания и спорта. *Теория и практика физической культуры*, 1999. № 4. С. 45–49.
54. Соколов А. С. Основные направления деятельности местных органов власти в развитии физической культуры и спорта в зарубежных странах и России: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва: ВНИИФК, 1998. 22 с.
55. Сурмін Ю. Моніторинг соціально-політичної ситуації в Україні: питання методології та організації. *Вісник національної академії державного управління при Президентіві України*, 2004. № 4. С. 20–29.
56. Теорія і методика фізичного виховання : підручник / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімпійська література, 2012. Т. 1. 391 с.
57. Федоренко В. Г. Менеджмент: підручник. К. : Алерта, 2014. 344 с.
58. Физкультура и спорт в Финляндии. <http://virtual.finland.fi/finfo/russian/sportexe.html> (дата звернення 30.10.2021)
59. Формування здорового способу життя. Навчально-методичні рекомендації / Авт. колект. Т. Андріученко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба,

В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. О. Вакуленко). Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.

60. Черба В. М., Герасимова Є. В. Стан та перспективи розвитку сфери фізичної культури в Україні. *Економіка та держава*, 2017. №7. С.70-75.

61. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. Ч. І. 272 с.

62. Шугальский С. С. Социальные практики: интерпретация понятия. *Знание. Понимание. Умение*, 2012. №2. С. 276–280.

63. Шуригіна Ю. Ю. Науково-практичні основи здоров'я: підручник. <http://medbib.in.ua/zdorovyiy-obraz-jizni-factoryi-ego.html> (дата звернення 18.11.2021).

64. Adult Fitness Tax Credit. <http://www.adultfitnesstaxcredit.ca/>(date of application : 11.11.2021).

65. Belloc B. Une nomenclature pour les activités et sportives. Paris: Ministère de la Jeunesse et des Sports, 2002. 6 p.

66. Chaker A. Good governance in sport – A European survey. Strasbourg: Council of Europe, 2004. 101 p.

67. Chaker A. Study on national sports legislation in Europe. Strasbourg: Council of Europe, 1999. 144 p.

68. Delibašić Z. Sport for All and elderly population. XVI European Sports Conference, Dubrovnik, September 24-26, 2003. Zagreb: Ministry of Education and Sport of the Republic of Croatia, 2003. P. 36–38.

69. Economic Impacts: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada - Report August 2005. http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/8_e.cfm (date of application : 11.11.2021).

70. Gauvisin L. Stratégies éprouvées et prometteuses pour promouvoir la pratique régulière d'activités physiques au Québec. Québec: Gouvernement du Québec, 2004. 31 p.

71. Heinila K. Social Research and Sport in Finland. Sportwissenschaft, 1989. Vol. 18. P. 8–25.
72. IHRSA Statistics. <http://cms.ihrsa.org/index>(date of application : 11.12.2021).
73. Ikeda M. Sport for All in Japan: Second edition Tokyo: Sasakawa Sports Foundation, 2004. 41 p.
74. Intervention de Mme Roselyne Bachelot-Narquin devant le Comité national olympique et sportif français, Paris, 23 mai 2007. http://www.jeunessepports.gouv.fr/accueil_5/ministre_201/discours_220/intervention-mme-roselyne-bachelot-narquin-devant-comite-nationale-olympique-sportif-francais_1602.html(date of application : 21.10.2021).
75. Le week-end du sport en famille. http://www.jeunesse-sports.gouv.fr/sports_1/acces-au-sport-pour-plus-grand-nombre_32/les-fonctions-sociale-educative-du-sport_45/les-fonctions-sociale-educative-du-sport_566.html (date of application : 21.10.2021).
76. Les CHIFFRES CLÉS du SPORT: octobre. Ministère de Jeunesse et des Sports, 2004. 14 p.
77. Overview of Canadian Participation: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada - Report August 2005 http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/2_e.cfm#1 (date of application : 29.10.2021).
78. Raynaud J. Sport for All in Response to the “Banlieu” Riots. TAFISA Magazine, 2007. № 1. P. 71–73.
79. Report of the Expert Panel for the Children's FitnessTax Credit. http://www.fin.gc.ca/activty/pubs/ctc_1e.html (date of application : 29.10.2021).
80. Salmon A. How can we influence the decision-makers to implement Sport for All policies and programmes? 11th World Sport for All Congress “PHYSICAL ACTIVITY: Benefits and Challenges”. Havana, 2006. P. 122–129.

81. Savola J. Finland: Go 30 – a 30-Minute Campaign. TAFISA Magazine, 2006. № 1. P. 4–7

82. Speaking Notes for The Honourable Helena Guergis, P.C., M.P. Secretary of State (Foreign Affairs and International Trade) and (Sport): At the Scotties Tournament of Hearts. Lethbridge, Alberta February 23, 2007. http://www.pch.gc.ca/pc-ch/discours-speeches/2007/geurgis/2007-05-02_e.cfm (date of application : 21.10.2021).

83. Sport and Physical Education in Finland. Helsinki: The Finnish Society for Research in Sport and Physical Education, 1997. 40 p.

84. Sport England. <https://www.sportengland.org/> (дата звернення 11.11.2021).

85. The 2004 SSF National Sport-Life Survey: Executive Summary. Tokyo: Sasakawa Sports Foundation, 2005. – 5 p.

86. The Canadian Sport Policy. http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pol/pcs-csp/2003/1_e.cfm (date of application : 21.10.2021).

87. Vizuet M. Physical education - physical culture. Two models, two didactic. Ebalonmano.com: Revista de Ciencias del Deporte. 2014. Vol.10 (1). P. 67–76.

88. Yamaguchi Y. Integration and Sport for All: The Japanese Perspective. TAFISA Magazine, 2007. № 1. P. 41–45.

89. Yamaguchi Y. Sport for All and National Policy in Japan. The 8th Asia Pacific Sport for All Association Congress: Extract Report. Taipei: Chinese Taipei Olympic Committee, 2004. P. 61–66.